

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Соціологічна асоціація України
Дніпропетровське обласне відділення

СОЦІОЛОГІЧНІ ДИСКУРСИ
Матеріали II Міжвузівської наукової конференції молодих учених
(м. Дніпро, 12 грудня 2018 року)

Дніпро
Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+»
2019

УДК 316 (082)
ББК 60.5я43
С 70

С 70 Соціологічні дискурси: Матеріали II Міжвузівської наукової конференції молодих учених (м. Дніпро, 12 грудня 2018 року) / відповідальний за випуск, професор В.В. Кривошеїн. – Дніпро: Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+», 2019. – 96 с.

Подані матеріали II Міжвузівської наукової конференції молодих учених «Соціологічні дискурси», яка відбулася 12 грудня 2018 р. у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара.

Для всіх, хто цікавиться різним аспектам соціальних проблем.

УДК 316 (082)
ББК 60.5я43

ISBN 978-966-97734-6-3

© Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара, 2019
© Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+», 2019

Андропова В.І.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Творчі індустрії в контексті зміни міського простору

Протягом століть міста були тим місцем, де створювалася культура, де з'являлися нові ідеї, нова віра, нові стилі, способи життя, а також вони були місцем, де розвивалися інноваційні процеси в бізнесі, виробництві, де накопичувалося багатство. Але не завжди було розуміння, що ці два процеси – культура і економіка – якимось чином пов'язані. Зараз міста стають центрами і каналами глобальних потоків капіталу, товарів і послуг, людей, ідей, образів, а культура стає товаром і зміщується з економікою саме в містах.

Проблема впливу творчих індустрій на розвиток міст є досить новою для соціально-гуманітарних наук. Актуальність вивчення появи творчих індустрій, їх розвиток в постіндустріальних містах полягає в тому, що багато міст втратили містоутворюючі заводи і фабрики, що особливо актуально для країн пострадянського простору. Даний процес привів до різкого падіння рівня життя і соціальної нестабільності. Теперішня економіка будується на прояві креативності в різних галузях, яка дозволяє сучасним містам реагувати на зміни, змінювати традиційні підходи до управління і розподілу ресурсів, впроваджувати технологічні інновації й заново відкривати свою культурну спадщину. Здійснюється перехід від економіки, заснованої на матеріальних активах, до економіки, заснованої на знаннях, нематеріальних активах. У зв'язку з цим з'являється новий креативний клас. Оскільки представники креативного класу здатні поліпшити економічне становище міста, для них потрібно створювати умови, в яких їм комфортно працювати, створити інноваційне середовище. Тому містам необхідно трансформуватися щоб залучити даний шар населення. Другим аспектом, який може підвищити показники якості життя за допомогою творчих індустрій – це залучення інвестицій, створення програм і проектів, які поліпшують імідж міста, підвищують конкурентоздатність і потік

туристів.

Тему переходу суспільства до креативної економіки та розгляд творчих індустрій як системоутворюючого фактора суспільного розвитку, розвитку міст та регіонів розробляють та вивчають Дж. Хартлі, Дж. О'Коннор, Д.Тросбі, Ч. Лендрі, Р. Флорида, Ф. Вуд. Також варто відзначити Дж. Пайна і Дж. Гілмора, які описали феномен синтезу культури та економіки, що стало наслідком виникнення економіки вражень. У пострадянському просторі можна виділити прикладні і теоретичні дослідження І. Вахович, І. Мацевич, Л. Антошкіної, Е. Зеленцової, А. Долгіна. Проте це питання лише набуває актуальності в Україні і потребує подальшого вивчення, особливо в контексті необхідності подолання кризових явищ у містах.

Творчі індустрії – це сектор економіки, що створює продукти на основі творчості й культурних ресурсів. Вони охоплюють музику, образотворче і виконавче мистецтво, кіно, моду, ремесла, літературу і видавничу справу, рекламу, дизайн, архітектурне проектування, інформаційні технології і мультимедіа. Виходячи з того, що культура стає товаром, відбувається зміна парадигми споживання, воно пов'язане з освітою, стилем життя, дозвіллям, ідентичністю [1, с. 27]. Це впливає на виробництво, людина має постматеріальні цінності і вимагає іншого продукту – враження. Таке суспільство вражень трансформує міста, вимагаючи від них переживання як новий економічний продукт. Як зазначає Ф. Вуд, місто – це центр виробництва творчих, оригінальних продуктів, але вони і самі стають культурним продуктом, який можна продавати. Тому для розвитку самого міста необхідно визначити його творчий потенціал, знайти свій творчий продукт, красиво упакувати, зробити бренд і представити решті світу [2].

Також існує можливість розвитку міста, за допомогою залучення креативного класу, концепція якого вказується в теоріях Р. Флориди. Міста повинні бути в постійному змаганні за залучення представників творчого класу або вирощувати їх самі. А через те, що вони мають певні потреби в оточуючому

просторі та стиль життя, вони здатні трансформувати міста. Для них важлива атмосфера яскравого дозвілля та відсутності жорстких обмежень часу і простору, можливість активного способу життя, культурного розмаїття, постійного накопичення досвіду [3, с. 156]. Дослідженням простору самого міста для таких творчих людей також займався Ч. Лендрі, який розробив концепцію «креативного міста». Він вказав на важливість відкритого простору взаємодії, де народжуються мережі взаємин і обміни ідеями. Такими є креативні кластери, де декілька підприємств, фірм, майстерень, офісів об'єднуються в спільному просторі творчості і бізнесу, зайняті в сфері культурного підприємництва [4, с. 41]. Першим таким угрупованням можна вважати лофти, які з'явилися в 50-і роки ХХ ст. в Нью-Йорку, на колишніх промислових майданчиках в результаті того, що творчі професіонали хотіли позбутися традиційного поділу житлового та робочого простору. Далі до таких творчих кластерів можна віднести зони коворкінгу, окремий простір для спільної роботи, де зібрані незалежні працівники різних напрямків; арт-простір – колишній промисловий простір, який перетворили на виставкові зали, кафе, офіси, концертні майданчики; арт-квартали – це частина міста, орієнтована відповідно наступним критеріям: відносна компактність розміщення і пішохідна доступність всіх об'єктів, що забезпечують різноманітне і насичене подіями часу. Вважається, що одним з перших кластерів, в сучасному розумінні, стала «Фабрика» Е. Уорхола, що об'єднала під одним дахом художню майстерню, кіностудію, звукозаписну студію і простір для заходів. При цьому важливо відзначити позитивний соціальний ефект «Фабрики» – Е. Уорхол привертав маргінальну молодь до творчості, таким чином «витягуючи» її з несприятливого середовища і соціалізуємо їх заново. У підсумку з району з досить невиразним майбутнім, Сохо став центром креативних індустрій, а також місцем, де вартість нерухомості одна з найвищих в світі [5, с. 650].

Сучасний стан формування креативних індустрій в Україні відображає їх урбаністичну орієнтацію (центри розвитку провідні українські міста – Київ,

Львів, Дніпро, Одеса, Харків, Запоріжжя й інші) та кластерну модель їх організації (ІТ-сфера, мистецтво, освіта, дизайн). Також потрібно звернути увагу на Доктрину збалансованого розвитку «Україна-2030», де зазначається, що розвиток креативної економіки є одним із драйверів економічного розвитку країни. Вона передбачає створення умов для досягнення економічного зростання України не менше 10-15% у рік, щоб до 2030 року вона увійшла до тридцятки найбільших розвинених країн світу. Зокрема, за Індексом глобальної креативності Україна посідає 45-те місце зі 139, що є досить високим показником. Визначальним фактором і каталізатором економічного зростання національної економіки може бути тільки людський капітал, а тому пріоритетною є нова соціально-орієнтована модель розвитку, вищою цінністю в якій є людина, а головною рушійною силою – її креативний потенціал [6, с. 100].

Окрему увагу потрібно приділити іміджу та бренду містам України, які володіють туристичною привабливістю та базуються на культурній спадщині. Наприклад, Львів як головна, культурна столиця України, яка має багате історичне минуле, певні заходи, виникаючі завдяки об'єднанню творчих індустрій, як художники, музиканти тощо, також існують такі кластери як арт-кластер «Фабрика повидла» та «Креативний квартал». Харків – це наукова столиця, де акцент робиться на ІТ кластері. В Києві, звичайно розташовані всі галузі творчих індустрій. Водночас в Україні поки що не створено повноцінної інфраструктури творчих індустрій, хоча активно розвиваються різноманітні організаційні креативні хаби: коворкінги, майстерні, інкубатори, лабораторії і кластери. Ці нові простори дають змогу більшій чисельності людей продуктивно реалізувати й розвивати власні таланти та творчі здібності. Прикладами таких кластерів може слугувати Арт завод Платформа – унікальна екосистема, яка поєднує підприємництво, мистецтво, освітні заходи, коворкінг. Ще в Україні розвивається мережа ІТ-коворкінгів під брендом iHUB. Прикметно, що всі згадані проекти реалізуються завдяки іноземним інвестиціям і грантам. Фабрика повидла – це капіталовкладення австрійця Гаральда Біндера. «Платформа» –

Офера Керцнера з Ізраїлю, а iHUB здійснює експансію коштом норвезького фонду Seed Forum. «Креативний квартал» у Львові, за словами його ініціатора Іллі Кінінгштейна, реалізовуватиметься спільно з Intel, Cisco, Microsoft, Hewlett-Packard, Ericsson, Schneider Electric, Mastercard, а також за підтримки УКУ, LvBS, «Дзиги», Музею ідей тощо [7].

Таким чином, творчі індустрії надають вектор на розвиток та трансформацію міст, а також вони залучають до міст клас людей, які здатні змінювати міста та приносити нові форми. Вони змушують міста продукувати певний простір для них. Майданчики креативних підприємців можуть конкурувати всередині міста, так і за його межами, і поданні міста який знатимуть інші, а також сприяти інтересам для залучення туристів. В Україні поки що не створено повноцінної інфраструктури креативних індустрій, хоча активно розвиваються різноманітні організаційні креативні хаби: коворкінги, майстерні, інкубатори, лабораторії і кластери. Ці нові простори дають змогу більшій чисельності людей продуктивно реалізувати й розвивати власні таланти та творчі здібності.

Література

1. О'Коннор Дж. Культурное разнообразие, развитие и глобализация. *Культурные стратегии: Экспертный клуб*. 2004. № 1. С. 24-30.
2. Вуд Ф. Круговорот городского творчества. URL: <http://www.cultura.kh.ua>.
3. Флорида Р. Креативный класс. Люди, которые меняют будущее. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2015. 384 с.
4. Лэндри Ч. Креативный город. Москва: Классика XXI, 2007. 400 с.
5. Суховская Д.Н. Реализация творческого потенциала населения через креативные пространства города: лофты, зоны коворкинга, арт-территории. *Молодой ученый*. 2013. № 10. С. 650-652.
6. Жилінська О., Мельничук О., Антонюк Л. Доктрина збалансованого розвитку Україна 2030. Львів: Кальварія, 2017. 164 с.

7. Скиба М. Креативні індустрії в Україні: вистояти, просвітити(ся).

URL: <https://tyzhden.ua/Society/158758>.

Бабай Р.В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Релігійні уявлення сучасної студентської молоді: емпіричний зріз

Релігія займає важливе місце в житті людини і суспільства, формуючи її світогляд, корегуючи діяльність. З огляду на це, на мою думку, є доцільним прослідкувати вплив релігійності на молодь, від якої багато в чому залежить майбутнє. Це особливо є важливим у контексті тієї складної релігійної ситуації, що склалась у сучасній Україні.

Спробуємо здійснити артикуляцію релігійних уявлень сучасної студентської молоді на підставі аналізу дослідження Н. Савелюк «Релігійні уявлення студентської молоді у структурі її особистісного ставлення» [3].

Н. Савелюк було проведено анкетування студентів стосовно п'яти ключових елементів, спільних для будь-якої релігійної системи:

- 1) релігійні образи, які зазвичай персоніфікують щось надприродне, потойбічне;
- 2) ритуали, до яких належать, наприклад, молитви;
- 3) міфологічна система, що передбачає певне структурування релігійних образів у свідомості їх носіїв;
- 4) символи, що пов'язані з природними явищами, предметами релігійних ритуалів, словесними позначеннями тощо;
- 5) заповіді – здебільшого це система обмежень, табу та рекомендацій «належного».

Крім цього було розглянуто психологічні аспекти феномену релігійності як складової особистісного функціонування студентської молоді, що теж є досить важливим та цікавим. На підставі цього можна зробити наступні

узагальнення.

По-перше, релігія є однією з важливих складових функціонування сучасного суспільства. Посилення значущості релігії сьогодні впливає з духовно – моральної кризи людства, яке стоїть на порозі асиміляції цінностей постмодерної культури. Попри це незмінні архетипові утворення колективної психіки змушують орієнтуватися на абсолютне, надіндивідуальне, вище. Така орієнтація може як об'єднувати, так і роз'єднувати суспільство; як стимулювати зростання індивідуальної відповідальності, так і послаблювати її. Крім того, інколи релігійність трансформується у войовничо-агресивні форми.

По-друге, релігійність варто розглядати з позиції такого феномену як духовність або духовна свідомість, окресливши їх взаємозв'язок. З одного боку, релігія завжди була духовно-моральною опорою суспільства, яка й сьогодні надає відповіді, на одвічні запитання про численні таємниці буття людини, тому поза релігійною свідомістю ніколи по-справжньому не утвердяться найкращі цінності громадянського суспільства в Україні. З іншого боку, релігійні ціннісні орієнтації можуть проявлятися у вигляді надто експансивної, агресивної релігійності, що існує поряд з «войовничим атеїзмом». Таким чином вимальовується наступна проблема: коли, за яких умов, під впливом яких чинників релігійність і справді сприяє позитивно спрямованому, здоровому особистісному функціонуванню людини?

По-третє, особистість, її тип і структура. «Релігійна особистість», за типологією Е. Шпрангера [4] та Г. Олпорта [1], є людина однією з особливостей якої є прагнення вбачати у світобудові певну цілісність і вищий сенс. Подібні особистості самостверджуються одним із двох основних способів: беручи активну участь у світському житті («іманентні містики» – наш час продукує більшість особистостей саме такого складу) або відсторонюючись чи навіть ізолюючись від усього публічного («трансцендентні містики»). Та існує ще третя – демонстративно-конформна – релігійність, яка зумовлюється лише певною соціальною необхідністю.

По-четверте, релігійність часто виступає індикатором та засобом підтримки схильності певної частини людей до переживання стабільності навколишнього життєвого простору, співчуття до собі подібних і виваженості у соціальних контактах. Що свідчить про те (в якості припущення), що при експансивних і агресивних формах поведінки людини мова йде не про справжню релігійність, а про соціально схвалюваний фасад несвідомих або приховуваних індивідуалістичних потягів (впливати на інших, домінувати, досягати певних матеріальних вигод тощо) окремих осіб.

По-п'яте, є три основні розуміння «справжньої релігійності»:

1) перебільшена, неадекватна захопленість людини релігійною проблематикою (межує зі сферою психопатології – може розвиватися в «агресивну релігійність»);

2) можливість для особи вступати у взаємовідносини з Богом (асоціюється з абстрактною трансценденцією і навіть релігійною містикою);

3) людське прагнення діяти за межами суто тілесних інтересів, бути членом товариства культури духовно налаштованих людей (найбільш психологічне).

Конкретніше розуміння поняття дає О. Предко: «релігійність – суб'єктна форму прояву буття релігії, пов'язана із сутнісними характеристиками психічних станів особистості та її способу життя, яка завжди передбачає ціннісно-смісловий, екзистенційний вибір людини» [2].

Таким чином, підсумовуючи, релігійність – суб'єктне утворення ціннісно-сміислової природи, яке містить в собі образ божественного, відповідні міфологеми, символіку, систему табу (когнітивний і емотивний компоненти), а також ритуали (конативна складова). Означений феномен, корелюючи з низкою важливих особистісних рис, є одним із чинників психологічного здоров'я та соціальних взаємин людини. Розвиток релігійності студентства в Україні ще не досягає того рівня, на якому вже можна говорити про повноцінний моральний зміст. Віра в Бога є переважно «індивідуально-егоїстичною надією на допомогу», а не «духовною трансценденцією».

Література

1. Олпорт Г. Становление личности. Москва: Смысл, 2002. 277 с.
2. Предко О.І. Психологія релігії в дослідницьких пошуках вітчизняних релігіє знавців. *Університетські наукові записки*. 2007. № 4. С. 542-550.
3. Савелюк Н. Релігійні уявлення студентської молоді у структурі її особистісного ставлення. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2011. № 3. С. 45-49.
4. Шпрангер Э. Формы жизни: Гуманитарная психология и этика личности [пер. с нем. А.К. Судакова]. Москва: Канон, 2014. 400 с.

Барко Ю.М.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Бінарна опозиція «дозвілля / праця»: змістовні межі та естетичний горизонт

Світ людського буття, як це було відкрито у низці напрямків некласичного мислення (психоаналіз, структуралізм, екзистенціалізм тощо) є витканим з безлічі бінарних опозицій, що мають онтологічну (буття / суще), деонтологічну (добро / зло), гносеологічну (істина / омана), естетичну (краса / неподобство), цивілізаційну (людство / довілля) природу. Однією з опозицій, що пронизує собою будь-яку творчу діяльність (наукову, літературну, художню тощо) є «дозвілля / праця». Отже мені уявляється важливим поміркувати у межах цієї бінарної опозиції над сутністю мистецтва.

Спробуємо визначити дозвілля як певну практику, у межах якої складаються умови для розкриття творчих здібностей людини.

Перш за все окреслимо ті змістовні межі, у яких дозвілля розкривається як певний концепт. Проводячи аналіз дозвіллевих практик, О. Бойко, зазначає, що низка дослідників (М. Каплан, Дж. Келлі, Д. Половеня, та ін.) вважають дозвіллеву поведінку чисто індивідуальним проявом, тобто можливістю

уникнути нудьги, репрезентувати себе в певному суспільстві, розважитися тощо. Представники другого напрямку (М. Вебер, Т. Веблен, П. Бурдьє, В.В. Бойчелюк, В.Й. Бойчелюк, В.М. Піча та ін.) вважають, що вибір дозвілля повністю залежить від соціального оточення та диктується нормами соціальної групи, до якої належить індивід. Філософський словник дає таке визначення: «дозвілля – це сукупність занять у вільний час, за допомогою яких задовольняються безпосередньо фізичні, психічні, духовні потреби людини в основному відтворювального характеру». С. Гончаренко трактує поняття дозвілля як вільний від обов'язкової діяльності час, розумне використання якого є важливим засобом для морального розумового і фізичного розвитку. І. Петрова розглядає декілька концепцій та акцентує увагу на тому, що індивід у вільний час реалізує свої особисті прагнення та своє світобачення. І. Панфілова вважає, що, представляючи собою явище елітарне, діяльність на дозвіллі створює умови для гуманітарних занять, при цьому прирікає дане суспільство на соціальну самотність, на постійний пошук святкової ментальної діяльності. Н. Флегонтова розрізняє «дозвілля взагалі» та «культурне дозвілля». Дослідженням феномену дозвілля також займалися Г. Аванесова, Ф. Боас, Т. Веблен, Е. Дюркгейм, П. Борсея, Л. Волобуєва, М. Аріарський, В. Артемов, Д. Генкін, Л. Гордон, Р. Гудина, Г. Зборівський, Н. Данилевський, А. Моль, І. Панфілова, Дж. Ньюлінг, О. Орлов, П. Фарба, Д. Харрис, Н. Хренов і багатьох інших.

Отже, торкаючись дозвілля, я хотіла б відокремити його від вільного часу. Вільний час та дозвілля не є тотожними поняттями. Дозвілля є частиною вільного часу людини. Вільний час можна визначити як частину соціального часу, вивільнену працею від неодмінних справ, яка є сферою вільної діяльності людей, зумовленою всією сукупністю соціальних відносин певного суспільства і рівнем духовного розвитку кожної особистості. Дозвілля – сфера пошуку сенсу життя. Вільний час призначений для того, щоб людина мала можливість задовольнити свої потреби. Потенціал дозвілля полягає в широких пізнавальних, просвітницьких, рекреаційних, творчих можливостях, що сприяють розвитку

особистості.

Переходячи до бінарної опозиції «праця / дозвілля», то вперше їх суттєве відокремлення і усвідомлення дозвілля як соціального часу і соціальної діяльності сформувалася в епоху розквіту давньогрецького полісу. Головною відмінністю було те, що в інших видах діяльності людини, окрім дозвілля, мета виступала як щось зовнішнє по відношенню до самої діяльності, тоді як дозвілля мало мету у самому собі і вважалося цілісним, не утилітарним та самодостатнім. В античні часи дозвілля розумілося як процес і результат реалізації фундаментальних цінностей людини і являло собою своєрідний спосіб світогляду, синтез різних проявів буття в цілісному світі людини. Дозвілля асоціювалося з вищими культурними цінностями, з активною розумовою діяльністю і навіть з вихованням підростаючого покоління. Саме класична давньогрецька філософія обґрунтувала найвище місце дозвілля серед цінностей людини, визначила його змістовно та, згодом, ототожнила з щастям. Вільний час вважався високим дозвіллям, лише тоді, коли був сповнений безкорисливою діяльністю розуму, філософським спогляданням, духовним самовдосконаленням.

У межах сучасного споживчого підходу вважається, що у межах дозвілля здійснюється лише споживання культури, та не її створення. Тобто нині роль дозвілля полягає у відновленні психічних та фізичних сил людини, підвищенні її освітнього та духовного рівня, здійсненні лише тих занять у вільний час, що відповідають потребам та бажанням людини і приносять їй задоволення у процесі самої діяльності, а також сприймаються нею позитивно.

Як митець, практик та водночас вчитель художньої школи я повинна відмітити, що саме мистецтво є простором суттєвого перетину дозвілля та праці. Діти приходять в художню школу у межах власного дозвілля. Але це дозвілля наповнюється серйозною працею. Таку працю поки ще не можна назвати творчістю у кантівському сенсі автономної діяльності, але шляхом до творчості, на якому діти оволодівають різноманітними аспектами художнього ремесла.

Література

1. Бернштейн Б. Визуальный образ и мир искусства. Исторические очерки. Санкт-Петербург: ИД «Петрополис», 2006. 565 с.
2. Бойко О.П. Диференціація дозвіллевої поведінки в глобальному світі. *Філософія. Культура. Життя: міжвузівський збірник наукових праць*. 2010. Вип. 34. С. 14-21.
3. Лемко Г.І. Дозвілля як галузь наукового знання. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Науковий потенціал світу – 2006»*. Т. 17. Педагогічні науки. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. С. 84-86.
4. Пантелеєва І.А. Антична людина в контексті культури дозвілля. *Філософські обрії*. 2010. Вип. 23. С. 98-109.

Богданюк Д.С.

Днепровский национальный университет имени Олеся Гончара

Философско-социальные проблемы современного образования в Украине в контексте социокультурной ситуации XXI века

В современной социокультурной обстановке, которая сложилась в Украине на сегодняшний день к глубокому рассмотрению и реформации подлежат множество сфер жизни человека, образование, а также высшая школа не являются исключением.

Сегодня высшее образование не является слаженной системой, данная сфера постоянно подвергается изменениям извне. Таким образом, стоит актуальный вопрос о том, какой высшая школа должна быть в Украине и следует ли что-либо менять. Увидев систему изнутри, можно основательно заявить, что изменения необходимы.

В Украине данная проблема в той или иной степени рассматривалась многими авторами. В частности, можно выделить работы В. Зинченко [1], О. Красовской [2], Н. Шульги [3] и др.

Данное исследование не будет касаться экономической и правовой сферы, к которым так или иначе имеет отношение высшее образование (имеется в виду финансирование, аккредитации и т.д.).

Мы попробуем проанализировать внутренние и внешние проблемы, которые возникли в системе высшего образования.

Многие исследователи данной темы зачастую касаются таких вопросов как несоответствие госзаказа и количества выпускаемых студентов; постоянное «вымывание умов» за пределы государства; не правильная расстановка приоритетов государства в отношении к высшему и среднему образованию.

Существует ряд выделенных проблем в рамках данного исследования, а именно:

1. Создание университетов мирового уровня в Украине, которые находились бы в центре всех экономических, политических и общественных перемен в государстве. Конкурентоспособность в глобальных университетских рейтингах мира.

Университет (и другие высшие учебные заведения) призван воспитывать национально сознательную элиту, которая, в свою очередь, призвана развивать государство. В данном случае должен быть рациональный симбиоз этих сфер.

Как один из ключевых выходов можно считать интернационализацию – движение в направлении повышения качества украинских университетов в рамках общего европейского образования.

2. Устранение стихийной «массовизации» высшего образования.

Сейчас студентами становятся до 80% выпускников украинских школ. Это сопровождается инфантильным отношением абитуриентов к избранной профессии.

Стоит прекратить смотреть на ВУЗы как на место, где молодые люди просиживают время, поскольку им трудно найти своё место на рынке труда в условиях экономического кризиса. К примеру, в 2017 году студентами стали 57% выпускников, в советские времена это количество коррелировалось с Западом и

составляло не более 20%. После 1991 года оно достигло в Украине 80%, тогда как на Западе – 30%.

3. Мобильность участников образовательного процесса и современные подходы к обучению.

Отсутствует мотивация студентов к повышению качества обучения и зачастую невозможность выезда за пределы Украины для работы и учёбы конкурентоспособных студентов.

4. Создание надлежащей связи между рынком труда и системой высшего образования.

На данный момент наблюдается полная изолированность системы высшего образования от интересов работодателей.

5. Защита интеллектуальной собственности, борьба с плагиатом. В Украине необходимо создать единую систему (базу), которая должна защищать права автора.

Таким образом, вышесказанные проблемы должны быть рассмотрены и решены в контексте социокультурного исследования. Министерство образования и науки должно учитывать и рассматривать тот идейный ряд, который подаётся извне в рамках собственного исследования проблем. Данный перечень может быть расширен и дополнен.

Литература

1. Зінченко В.О. Якість вищої освіти: погляди науковців. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2011. № 5 (216). С. 9-16.

2. Красовська О.Ю. Роль освіти в сучасних глобальних умовах. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2011. № 1 (4). С. 182-188.

3. Шульга Н.Д. Законодавче забезпечення і чинники, що впливають на стан сучасної освітньої політики в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2012. № 1. С. 274-281.

Бузук Д.С.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

**Стратегія об'єктивації як механізм дискурсивного виробництва
конструкту «красива зовнішність»**

Теорія об'єктивації була запропонована Б. Фредриксон і Т.-Е. Робертс у 1997 р., змістом якої була теза про те, що західні суспільства сексуально об'єктивують, матеріалізують жіноче тіло (цит. за: [4, с. 89]). Жінки відчують, що їх сприймають як речі, зовнішність постійно оцінюють і використовують в індустрії розваг і рекламі. Засоби масової інформації увесь час посиляють суспільству, і передусім самим жінкам, сигнали, що жінок треба оцінювати не по тому, ким вони є, а по тому, як вони виглядають. Популярний у масовій культурі ідеал худорлявої краси спонукає жінок думати, що якщо вони хочуть бути позитивно оцінені іншими, вони зобов'язані відповідати цьому ідеалу.

Думка про те, що жінок треба оцінювати по тому, як вони виглядають, засвоюється і приймається самими жінками. Цей процес, в результаті якого індивіди починають думати, що вони дійсно є об'єктами або товарами, що підлягають розгляданню і оцінюванню, Фредриксон і Робертс називають самооб'єктивацією, яка, у свою чергу, породжує занепокоєння про зовнішність, тілесний сором, депресію, незадоволення своїм тілом, знижену самоповагу, розлади живлення і т.д. Ж. Ліповецьки відзначав, що саме існуючий протягом століть культ жіночої краси є причиною перетворення жіночого тіла на об'єкт прискіпливого споглядання та оцінювання [2, с. 112]. Відтак, не жіноча краса має владу над чоловіками, натомість цей культ має владу над самими дівчатами та жінками, знижує їхню самооцінку та примушує відчувати себе недосконалими. Отже, заслуга теорії об'єктивації в тому, що вона висвітила гендерні аспекти погляду і залежність жіночого тілесного канону і суб'єктивного образу тіла від підпорядкованого соціального положення жінок. У дослідженні «Міф про красу» Н. Вулф розглядає сформовану в західній культурі концепцію краси, яка має

примусове значення для жінки. На її думку, «міф про красу» може інтерпретуватися як механізм придушення жінки в культурі. По-перше, краса, що виявляється в стрункому тілі, являє собою культурний конструкт, який існує поза індивідуальними уявленнями жінки про зовнішній вигляд і повсюдно описується певними якостями. По-друге, міф про красу тяжіє над жінкою, оскільки бути успішною – означає слідувати цьому міфу, вписати себе в стандарт краси, тілесності [1]. Феміністки навіть використовують конструкт «терор краси», якому підлягають жінки та доводять, що незважаючи на емансипацію, жінки переважно визначають свою особистість через зовнішність.

Численні дослідження показали, що усі ці і багато інших проблем дійсно властиві жінкам більшою мірою, ніж чоловікам. Проте оскільки тіло і зовнішність стали важливими компонентами чоловічого образу «Я», від них сильно залежать загальна самооцінка, самоповага і рівень суб'єктивного благополуччя чоловіка, тіло та зовнішність якого об'єктивувалося. Чоловіче тіло, яке стало доступним чужому погляду, втрачає свою «фалічну броню» і стає більше уразливим. Це породжує у чоловіків тривоги і нервові розлади, які нещодавно вважалися виключно жіночими. Ті ж самі проблеми властиві гомосексуальним чоловікам, які істотно випереджають інших чоловіків з рівня самооб'єктивації, тілесному сорому, незадоволенню тілом і прагненню до досконалої зовнішності.

Причини об'єктивації можна пояснити, застосовуючи теоретичні погляди М. Фуко, який вважає, що в сучасних умовах загальної невизначеності, відсутності чітких нормативів відбувається значне зростання ролі експертів. Експертне знання являє собою відносно нову форму контролю і управління, яке через медіа, соціальну політику, освіту, охорону здоров'я та ін. [3]. Отже, зовнішність дискурсивно нормалізується через оцінки доглянутості, стану здоров'я, стрункості, форм поведінки з боку експертів. Зовнішність виявляється точкою перетину безлічі конкуруючих дискурсів, які борються за визначення того, що значить «бути красивим». Процеси виробництва норми часто

виявляються прихованими, замаскованими риторикою особистого вибору.

Вважаємо, що дискурсивне регулювання зовнішності відбувається через наступні механізми: імперативи худорлявості та підтягнутості, які транслюються у продуктах масової культури, медіадискурсі; візуалізація жіночих та чоловічих образів у продуктах мас медіа; нав'язування різноманітних б'юті-практик; існування конкурсів краси як апофеозу об'єктивації.

Об'єктивація має досить широкий спектр негативних наслідків, серед яких у першу чергу те, що соціально обумовлені уявлення про красу дискримінують людей за зовнішністю. Непривабливість в очах суспільства веде до соціальної ізоляції, дискримінації та обмеження доступу до економічної і соціальної влади. З'явилася специфічна термінологія, що характеризує дискурс висловлювань про тіло і його привабливості: лукізм (від англ. *look* – дискримінація на основі привабливого зовнішнього вигляду), вейтізм (від англ. *weight* – дискримінація на основі надмірної або недостатньої ваги, але переважно надмірної), хайтізм (від англ. *height* – дискримінація на основі великого чи малого росту), сайзізм (від англ. *size* – дискримінація на основі розміру одягу, тобто на основі ваги).

Таким чином, соціум об'єктивує та матеріалізує зовнішність, форми, частини тіла, вагу жінки, тобто сприймає жінку як об'єкт, річ, яка підлягає розгляданню, категоризації та оцінці. Така об'єктивація є механізмом конструювання нормативної зовнішності, уявлень про ідеал та канон. Даний механізм діє, в першу чергу, по відношенню до жінок, хоча з початку нашого століття вчені почали казати про об'єктивацію й чоловіків.

Література

1. Вульф Н. Миф о красоте: стереотипы против женщин. Москва: Альпина нон-фикш, 2016. 446 с.
2. Липовецки Ж. Третья женщина. Незыблемость и потрясение основ женственности: пер. с фр. Санкт-Петербург: Алетейя, 2003. 512 с.
3. Фуко М. Надзирать и наказывать: Рождение тюрьмы. Москва: Ad Marginem, 1999. 214 с.

4. Энглендер Э., Гройс И., Шеннах Ш., Сосвински А. Красота с позиции феминизма. *Психология красоты* / под ред. А. Херговича; пер. с нем. Харьков: Гуманитарный центр, 2014. С. 82-103.

Віценко К.С.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

**Інтелектуальна праця як форма реалізації культурного капіталу
особистості**

Прогрес у науково-технічній сфері, зокрема, у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, призводить до змін у економічній системі суспільства та засобів виробництва. Інформація у сучасному суспільстві стає найважливішим чинником впливу на соціальне та духовне життя індивіда, його моделей поведінки. Ставлення до інформації, її використання стає показником особистісної культури людини, виражає її цінності, принципи та характеризує її спосіб життя. Навички роботи з інформацією, поводження у інформаційному просторі, стає умовою ефективного пізнання себе та самоствердження індивіда. Отже, інформація перетворилася на дуже потужний засіб впливу на суспільне життя та змінив швидкість необхідних змін самої людини. Таким чином, інформаційних вибух призвів до інтенсифікації інтелектуального життя та зумовив актуалізацію інтелектуальної праці, яка є фундаментом сучасного постіндустріального суспільства.

Основою постіндустріального суспільства є розширення сфери виробництва, поява нематеріального виробництва, тобто використання та надання інтелектуальних послуг і створення інтелектуальних продуктів. Нематеріальне виробництво має такі характерні риси: нематеріалізація процесу праці; нематеріальний характер кінцевих результатів діяльності; переважна частка розумової праці в трудових витратах; провідна роль творчої праці в досягненні результату [1, с. 137].

Узагальнюючи основні дослідження з даної проблематики, вважаємо, що інтелектуального працівника характеризує:

- 1) оперування в роботі інформацією і знаннями і здатність переробки їх в нові знання і готові продукти;
- 2) переважання інтелектуальних зусиль, над зусиллями фізичними;
- 3) незалежність професійної діяльності від власності на засоби і умови виробництва;
- 4) висока мобільність і самостійність, пов'язана з наявністю власних засобів виробництва;
- 5) ідентифікація себе в більшій мірі з професією, ніж з конкретною організацією;
- 6) слабка можливість контролю інтелектуального працівника через продажі їм результатів інтелектуальної діяльності;
- 7) значна здатність до самоорганізації, тому самостійність не шкодить компанії, але збільшення їх частки в організації знижує потребу в традиційному управлінні персоналом;
- 8) головна мотивація діяльності – можливість інтелектуального зростання і розвитку, а не матеріальної винагороди, як у індустріального працівника [3, с. 357].

Сутністю культурного капіталу є діяльна реалізація культури [2, с. 65]. Культурний капітал сучасних інтелектуальних працівників в умовах інформаційного суспільства виступає актуальною проблематикою для соціологічного емпіричного дослідження. Для вимірювання трьох станів культурного капіталу використовуються різні індикатори. Нами було обрано наступні емпіричні індикатори: способи проведення дозвілля; відвідування закладів культури; володіння об'єктами культури; повсякденне спілкування; середовище соціалізації; знання, світогляд; розуміння сенсів; володіння іноземними мовами; культурна та мовна компетенція; освіта науковий ступінь; публікації.

Працівники інтелектуальної сфери зазвичай проводять свій вільний час вдома з родиною або друзями, здійснюють прогулянки та читають книжки. Також сучасні працівники намагаються приділити час для відвідування закладів культури: більшість з опитаних нами респондентів говорять про відвідування культурних закладів не рідше, ніж один раз на місяць (найчастіше, театрів, кінотеатрів та концертів). Також, важливо зазначити, що більшість респондентів наголошують на бажанні частіше проводити своє дозвілля в оточенні культурних об'єктів. Таким чином, працівники інтелектуальної сфери прагнуть до більш насиченого культурного життя, але через темп та кількість роботи на дозвілля залишається дуже мало часу.

Опитані нами працівники інтелектуальної праці вважають, що університетська освіта лише частково дозволяє здобути необхідні знання, тому вони часто звертаються до додаткових освітніх джерел, як, наприклад, додаткові курси, онлайн-курси, майстер-класів тощо. Це пов'язано з усвідомленою необхідністю отримання додаткових навичок та знань, адже це дозволяє бути більш ефективним в професійній діяльності. Це також свідчить про актуальність навчання протягом життя (lifetime learning).

Усі без виключення опитані нами працівники інтелектуальної праці з самого дитинства мали позашкільні інтереси та відвідували різноманітні гуртки, спортивні секції, музичну школу. Це свідчить про те, що в дитинстві респонденти були активними людьми та мали достатньо інтересів. Наразі ж сфера інтересів інтелектуальних працівників перетинається з професійною сферою, що свідчить про емоційний компонент у виконанні роботи, адже вони займаються цікавою їм справою. Це, звичайно, підвищує їхню працездатність та ефективність на робочому місці. Крім цього, багато хто має певні захоплення, хобі, яким намагаються приділити свій вільний від роботи час.

Таким чином, сучасні працівники інтелектуальної праці прагнуть проводити дозвілля у закладах культури або серед культурних об'єктів, їм подобається їхня робота, а також вони готові до навчання протягом усього життя.

Інтелектуальні працівники характеризуються високою мобільністю та самостійністю, а також ідентифікують себе зі своєю професією, яка часто перетинається зі сферою їхніх інтересів.

Література

1. Агабабьян Э.М. Производство и потребление: перестройка механизма взаимодействия. Москва: Экономика, 1991. 137 с.
2. Бурдые П. Формы капитала. *Экономическая социология*. 2002. Т. 3, № 5. С. 60-75.
3. Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знанием, или История будущего. *Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология*. Москва, 1999. С. 337-371.

Гребінюк В.М.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Релігієзнавство на зламі епох (міркування з приводу ідей Ю. Чорноморця)

Релігієзнавство є історично молодуюкомплексною наукою, яка відміну від самого феномену релігії виникає лише у ХІХ ст. у якості міждисциплінарної сфери гуманітарного знання. Ось ця синтетичність і міждисциплінарність пред'являють цьому напрямку певні вимоги, враховуючи ті обставини, що релігієзнавство належить водночас як некласичному, так і постнекласичному типам мислення. І це не є чимось зрозумілим і таким, що не потребує питань. Навпаки, релігієзнавство саме як коло методологічних установок, за допомогою яких досліджується такий складний феномен як релігія, постійно потребує критичного осягнення у кантівському сенсі слова. Ось чому я вирішив поміркувати над статтею Ю. Чорноморця «Перспективи релігієзнавства в ХХІ столітті» [1].

Спробуємо артикулювати ключові положення статті Ю. Чорноморця «Перспективи релігієзнавства в ХХІ столітті».

Спочатку я хотів би артикулювати ту загально-наукову ситуацію, у якій релігієзнавство опинилось саме на межі XX-XXI ст. – ситуація постсекулярності. Якщо релігієзнавство виникало у XIX ст. як позитивістська за своїм намаганням спроба опису феномена релігії, яка перетерпіла суттєвих змін завдяки методологічному повороту під впливом теолого-герменевтичних пошуків Ф. Шляєрмахера, у результаті чого відбулась певна прірва між суто релігієзнавчими дослідженнями та дослідженнями релігії з боку інших наукових напрямків (психологія, соціологія, філософія тощо), то сучасна теологія з ентузіазмом сприйняла сучасну ідею релятивності наукового дискурсу. Звідси, «релігієзнавство виявилось не готовим до повернення релігійного у філософію, у гуманітарні науки» [1, с. 40]. Парадокс у тому, що релігієзнавство опинилось не готовим до відмови від тези про смерть Бога, про повернення релігії у публічну сферу – політику та геополітику. Звідси виникає дві ключові сфери напруження.

Перша сфера напруження – між релігієзнавством та теологією. Справа у тому, що сучасна теологія вже не є формалізацією та раціоналізацією певних віровчень. Сучасна теологія пройшла крізь горнило постмодерністської думки, тоді як для релігієзнавства вона залишилась на модерному або домодерному стані.

Друга сфера напруження знаходиться у межах самого релігієзнавства. Класична феноменологія була дуже довго методологічною основою релігієзнавства, завдяки чому само поняття «сакрального» відокремлювалось від морального, культового. Як наслідок виникло розмежування релігії на внутрішнє та зовнішнє. Але ж, етичні, культові, обрядові та ін. аспекти не є зовнішніми для феномену релігійного. Спроби подолання релігієзнавством кризи класичної феноменології шляхом аналізу інтенціальних актів, використання лінгвістичних надбань філософії мови, компаративістики, герменевтики не отримали належного ефекту.

Тут необхідно виділити той факт, що релігієзнавство до цього часу

відноситься до власної методології з позиції модернізму. Тобто релігієзнавство працюють з будь-яким методологічним інструментарієм як з чимось надійним, що не потребує ніякої рефлексії. Інакше кажучи, сучасному релігієзнавцю притаманна абсолютизація певних методологічних установок.

Далі, важливим викликом для релігієзнавства, як відмічає Ю. Чорноморець, є «радикальна ортодоксія..., яка категорічно заперечує здатність світського чи релігійно-нейтрального розуму на об'єктивне усвідомлення релігії» [1, с. 46]. Аргументація тут дуже проста: наука заперечує, що представники інших сфер культури (мистецтво, філософія) здатні адекватно оцінювати її здобутки, те ж стосується і філософії, яка скептично відноситься до оцінок з боку науковців або митців. Ось чому представники тих, чи інших релігійних напрямків (християні, буддисти, мусульмані, юдеї тощо) також скептично відносяться до зовнішніх оцінок тих традицій, до яких вони належать.

Наступне проблемне поле стосується питання: чи є релігієзнавство складовою філософії? Справа у тому, що релігієзнавство – міждисциплінарна галузь знання. Релігієзнавство інституціонально відокремлено від філософії (031 – релігієзнавство, 033 – філософія). Але ситуація ускладнюється ще й тим, що сучасне релігієзнавство намагається дистанціюватись і від філософії релігії.

Виходячи з окреслених проблемних полів автор міркує про те, якою може бути релігієзнавство у XXI ст. По-перше, на думку Ю. Чорноморця, саме філософія релігії повинна бути змістовним стрижнем релігієзнавства. І тут ключовим стає «питання про об'єктивну, суб'єктивну та інтерсуб'єктивну релігійного світогляду» [1, с. 48]. По-друге, це відродження філософської теології, для якої ідеали постнекласичної науки, комунікативної прагматики тощо стає його «життєдайним джерелом» [1, с. 48]. По-третє, перехід релігієзнавства у власний постнекласичний стан існування призведе, на думку автора, до вирішення питань класичного релігієзнавства: істинність різного переживання нумінозного у різних релігійних традиціях. По-четверте, для сучасного релігієзнавства будуть відкрити два шляхи: консервативного

богослов'я, за моделлю К.-О. Апеля, або ліберального богослов'я, за моделлю Ю. Габермаса, при тому, що обидва мислителя є фундаторами парадигми комунікативного розуму.

Погоджуючись у цілому з думками Ю. Чорноморця, хотів би висловити низку власних міркувань з цього приводу.

По-перше, життя наукового знання взагалі і релігієзнавчого знання у стані з префіксом «пост-» потребує урахування певних умов. І головним тут є радикалізація критичної складової саме у кантівському сенсі, про що йшлося на початку цієї роботи. Справа у тому, що стан існування з префіксом «пост-» потребує пошуку нового методологічного апарату, оскільки сам пафос ось цього префіксу «пост-» пов'язаний з незадовільністю існуючими поняттєвими і методологічними можливостями. Інакше кажучи, всі відомі нам методології класичного та некласичного характеру може бути тим тягарем, що не дозволить науці взагалі, релігієзнавству зокрема рухатись далі.

По-друге, дійсно, філософія релігії може і повинна бути основою сучасного релігієзнавства, хоча особисто я вважаю, що саме міждисциплінарний статус релігієзнавства, при всій його складності, є найбільш відповідним. Проблема полягає у тому, що сьогодні сама філософія кардинально змінює свій статус. Якщо у класичному вигляді вона є тою совою Мінерви, що вилітає опівночі, за висловом Г.В.Ф. Гегеля, то зараз філософія перетворюється у жайворонка, тобто того, хто оповіщає про нові горизонти світу.

По-третє, саме міждисциплінарний статус релігієзнавства, на мій погляд, радикалізує питання про неможливість нейтрального дослідження релігійних феноменів – питання, яке необхідно обговорювати на чисельних конференціях з міждисциплінарним статусом.

По-четверте, на мій погляд, релігієзнавство є здатним не лише запозичувати ті, чи інші ідеї з різноманітних галузей знання, але й саме завдяки особливості власного предмету дослідження, виробляти власні оригінальні ідеї.

Література

1. Чорноморець Ю. Перспективи релігієзнавства в XXI ст. *Філософська думка*. 2013. № 3. С. 39-54.

Доценко О.В.

Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Специфіка прояву технологій піару в умовах українського політичного процесу на прикладі парламентських виборів 2014 року

Якщо порівнювати піар-кампанії під час парламентських виборів 2014 року з попередніми, то можна зробити висновок, що ситуація в країні принесла нові віяння та нові можливості для використання PR технологій.

Насамперед, специфіка виборчої кампанії була у тому, що на момент голосування в Україні тривала антитерористична операція на сході країни. Особливістю є те, що у списках політичних партій з'явилися нові гравці – активісти «Євромайдану» (Андрій Парубій, Володимир Парасюк) та бійці АТО (Юрій Береза, Семен Семенченко). З початку передвиборної кампанії активність політиків у гарячій зоні значно зросла, не один візит не обходився без супроводу прес-служб. Періодично навідувались на Донбас народні депутати, і навіть вище керівництво країни, на чолі з президентом Петром Порошенком, який побував у Слов'янську та Маріуполі. Втім, незважаючи на стан свідомості і зростання патріотизму в суспільстві, експерти сумніваються в щирості тих політиків, які тільки під час виборчої кампанії почали відвідувати зону АТО. Хоча і наявність щирих мотивів не виключають, але тільки у тих, хто вирушав дійсно в зону бойових дій, а не в уже звільнені міста. Наприклад, відвідували зону АТО і представники «Батьківщини» Олександр Дубовий та Андрій Кожем'якін, які разом з керівником штабу «Руху опору» передали бійцям 34-го батальйону територіальної оборони «Батьківщина» військове спорядження на суму близько 5,5 млн грн. Також згадувалися і візити в зону АТО одіозних політиків Тетяни

Бахтєєвої і Нестора Шуфрича. Неодноразово бував в зоні АТО й Олег Ляшко, проте оцінка його діяльності там є досить неоднозначною.

У партійних списках практично кожної партії є учасники АТО, активісти Євромайдану і відомі журналісти. Для політологів це не стало сюрпризом, оскільки в суспільстві є потужний запит на «нові обличчя» в політиці, які при цьому повинні бути впізнавані і прив'язані до останніх резонансних подій у країні.

З цього приводу директор Інституту економічних досліджень і політичних консультацій Ігор Бураковський констатує: «Виборча кампанія коротка, і політичні партії вирішили скористатися іміджем людей, які сьогодні популярні. Цей тренд, з одного боку, абсолютно очікуємо. З іншого боку, поки що ми бачимо змагання осіб, але не бачимо змагання реальних партійних програм. Хотілося б отримати ясність, що вони все планують робити для нашої країни» [1].

Незважаючи на те, що на Донбасі відбувається неоголошена війна, політики не стали заощаджувати на рекламних бюджетах у ході передвиборної кампанії з дострокових виборів до Верховної Ради України.

Література

1. Шумило К. Українська рулетка: хто «заряджений» на парламентські вибори. Основні партії оприлюднили списки кандидатів. У тренді – комбати, журналісти, активісти Євромайдану. Forbes Україна. 2014. 15 вересня. URL: <http://forbes.net.ua/ua/nation/1378993-ukrayinska-ruletka-hto-zaryadzhenij-na-parlamentski-vibori>.

Жарко Я.Ю.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Масова культура як актуальне поле політики пам'яті

Політика пам'яті може реалізовуватись через різноманітні методи та в рамках різних сфер соціального буття: на законодавчому рівні, у фізичному та символічному просторі міст (топоніми, меморіали), через інститут освіти (підручник з історії), в календарі пам'ятних дат (свята / дні скорботи), в різних комеморативних практиках чи заходах та ін. На сучасному етапі одним із найефективніших сфер в якій може працювати даний тип символічної політики виступає масова культура.

Так, Т. Єрохіна, розглядаючи дану проблематику, приходять до висновку, що сучасна масова культура все більше тяжіє до репрезентації минулого за допомогою звернення до історичних сюжетів, образів, жанрів. Вона зазначає, що репрезентація минулого стає не тільки механізмом присвоєння та освоєння цінностей, традицій і художніх зразків культури, а й формує спосіб формування картини світу в масовій свідомості. Окрім цього дослідниця наголошує, що звернення до історичних образів відбувається в різних сферах масової культури [1, с. 271]. Отже, можна зробити висновок, про актуальність продуктів масової культури (преса, радіо, телебачення, інтернет, кінематограф) в якості інструменту здійснення політики пам'яті.

Серед різноманітних за формою трансляторів історичної пам'яті існує особливий тип – аудіовізуальні символічні структури. Їх специфіка полягає в тому, що вони транслюють певний образ минулого намагаючись найбільш повно та доступно відобразити його як візуальними так і вербальними методами. Саме аудіовізуальні транслятори історичної пам'яті здатні відображати минуле не тільки в статиці, а й в динаміці. Тому вони можуть дати можливість адресату побачити протікання історичних подій, процесів. Враховуючи такі переваги та особливості аудіовізуальних символічних структур, очевидним становиться те,

що вони можуть бути використані як ефективний інструмент політики пам'яті в сучасному світі.

З приводу цього Л. Мазур зазначає, що серед різних засобів масової культури особливо виділяється кінематограф (що поєднує риси мистецтва і ЗМІ) як ефективний транслятор історичної пам'яті. Він володіє кодуєчим ефектом, що створює передумови для маніпулювання історичною пам'яттю [2, с. 248]. Отже, кінематограф здатний впливати на історичну пам'ять яка в макроракурсі виступає підтипом масової свідомості.

О. Хорошилов таким чином пояснює ефективність та актуальність кінематографу як засобу політики пам'яті: «У символічному виробництві сучасних європейських націй у межах політики пам'яті важливе місце посідає кінематограф. Створена ним ілюзорна реальність формує в аудиторії ефект причетності до існування великої ми-групи, дає колективному споживачу культурного продукту можливість пережити минулі випробування своєї спільноти ще раз, відчутти дух епохи, у якому розгорталися ті чи інші події» [3, с. 97-98].

Є. Волков та Є. Пономарьова в своїй спільній науковій публікації також наголошують на тому, що екранні образи роблять колосальний вплив на уявлення людей про історію. Вони пов'язують це з тим, що, по-перше, художні образи яскравіші і більш вражаючі, ніж образи історії в наукових працях; по-друге, кінематограф є більш поширеним в суспільстві, на відміну від наукових робіт. Дослідники виділяють також ряд факторів які здійснюють значний вплив на створення екранних образів минулого. По-перше, накопичені знання про ті чи інші історичні події та явища. По-друге, офіційна ідеологія, панівна в суспільстві. По-третє, погляди на історію основних творців фільму, перш за все режисера, сценариста, акторів [4, с. 22-26].

На нашу думку, найбільш ефективним жанром кінематографу, який може бути використаний в якості інструменту політики пам'яті, є масове художньо-історичне кіно. По-перше, художньо-історичний жанр кіно більш популярний в

сучасній масовій культурі (надається перевага художньому кінематографу над документальним). По-друге, художньо-історичний жанр надає значний емоційний компонент до образу минулого та більшу гнучкість у його трансформації порівняно з документальним кіно.

На сучасному етапі можна говорити, про певний бум художньо-історичного кінематографу в Україні. Так з початку 2018 року по майбутній 2019 рік виходить та планується вихід значної кількості українських художньо-історичних фільмів: «Таємний щоденник Симона Петлюри», «Легенда карпат», «Шляхетні волоцюги», «Чорний козак», «Крути», «Король Данило», «Тарас: повернення», «Захар Беркут», «Ілюзія спокою» та ін.

Отже, враховуючи популярність в масовій культурі даного типу транслятора історичної пам'яті та його актуалізації в якості інструменту політики пам'яті в сучасній Україні, виникає необхідність подальших прикладних досліджень даної проблематики. Зокрема, актуальним постає аналіз змісту та внутрішньої специфіки українського художньо-історичного кінематографу. Це дасть нам змогу в подальшому виявити структуру образу минулого, який транслюється в рамках даного напрямку політики пам'яті в Україні.

Література

1. Ерохина Т.И. Феномен памяти в массовой культуре: контрпамять и постпамять в отечественном кинематографе. *Ярославский педагогический вестник*. 2017. № 5. С. 269-274.

2. Мазур Л.Н. Образ прошлого: формирование исторической памяти. *Известия Уральского федерального университета. Серия 2: Гуманитарные науки*. 2013. № 3. С. 243-256.

3. Хорошилов О.Ю. Політика історичної пам'яті як складова частина процесу національного будівництва: досвід застосування естетичного інструментарію. *Політикус*. 2016. № 3. С. 96-99.

4. Волков Е.В., Пономарева Е.В. Игровое кино как исторический источник

для изучения культурной памяти. *Вестник южно-уральского государственного университета. Серия: Социально-гуманитарные науки.* 2012. № 10. С. 22-25.

Зеленкевич Л.П.

Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)

Гендерні чинники та наслідки децентралізації

Децентралізація влади, що відбувається в Україні завдяки відповідній реформі, впливає на різні аспекти економічного, соціального та політичного життя громадян. Важливим аспектом децентралізації є укрупнення адміністративних одиниць на селі через об'єднання декількох селищ і створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Це робиться для того, щоб концентрувати ресурси для проведення більш ефективної соціальної та економічної політики на селі.

Створення ОТГ по різному сприймається громадянами. Реакція людей на сучасні перетворення на селі залежить не тільки від ефективної дії керівництва громад, а й від відмінностей наслідків децентралізації на різні категорії селян. Одним з чинників соціальної диференціації, що спричиняє різницю у сприйнятті укрупнення громад є гендерні детермінанти. Різниця у сприйнятті децентралізації між жінками та чоловіками викликана відмінностями їх у ментальності, громадянсько-політичній активності, сфері відповідальності, соціальними функціями тощо. В ході зондажного опитування у березні 2017 р. 150 селян декількох об'єднаних громад у Запорізькій області про відношення до перетворень, що викликані створенням ОТГ, виявлялися відмінності у відповідях респондентів різної статі. Це дозволило виявити гендерні відмінності у сприйнятті реформ на селі. Опитування здійснювалось за ініціативою Запорізького ВПУ «Центр розвитку місцевого самоврядування» А. Ашурбековим та Ф. Хрустальовим [1, с. 132]. Вторинна, додаткова обробка та аналіз результатів дослідження було здійснено автором даної роботи.

Різниця у соціально-політичних поглядах між чоловіками та жінками полягає у дещо більшій обізнаності чоловіків. Так, на запитання «Якою мірою ви задоволені діяльністю влади?» відносно Голови обласної адміністрації 56,7% жінок відмітили пункт «Не знаю таку людину», тоді як серед чоловіків такий пункт підкреслило значно менше респондентів (34,4%). Відносно Голови обласної ради показники ще гірші: пункт «Не знаю таку людину» відмітило серед жінок 60,2%, а серед чоловіків 44,3%. Тож маро питати, чи задоволені люди діяльністю цих представників влади. Відносно місцевих керівників рівень задоволеності жінок вище, ніж у чоловіків. Стосовно Голови територіальної громади повністю задоволені та скоріше задоволені у сумі серед жінок – 56,9%, а серед чоловіків – 45,9%. Старостою задоволені відповідно: 51,7% та 46%. Пункт «Важко відповісти» відмітили однаково чоловіки та жінки. Відносно Голови ОТГ – майже 30%, а відносно Старости - чверть опитаних.

На запитання: «Як змінилася соціально-економічна ситуація у Вашій громаді за минулий рік?» пункт покращилась серед респондентів-жінок відмітило більше, ніж серед респондентів-чоловіків (відповідно 32,8% та 24,6%). Ми пояснюємо ці відмінності тим, що соціально-економічні зміни більш торкнулися чоловіків, ніж жінок. Жінки також менш освічені у цих питаннях. Так, пункт «Важко відповісти» відмітило 41,4% жінок і 19,7% чоловіків. Більше торкнулись жінок питання, пов'язані з соціальною сферою. В цих питаннях жінки більш вимогливі. Так, на запитання щодо змін в сфері освіти відсоток жінок, що відмітили погіршення більше, ніж чоловіків (17,2% та 14,8%), відповідно менше, ніж у чоловіків, відсоток жінок задоволені змінами в освіті (15,5% та 18%). Звертає на себе увагу, що пункт «Залишилось без змін» відмітили однаковий відсоток жінок та чоловіків (близько 40%). Згідно з реформою, маленькі школи в селах закриваються, а створюються опорні заклади освіти в великих селищах. Шкільні автобуси возять дітей з малих сіл у велику школу в інше, центральне селище ОТГ. Жінки більш опікуються дітьми, ніж чоловіки, тому додаткові клопоти та турботи, пов'язані з щоденними поїздками дітей, перш за

все торкаються жінок.

Значні відмінності між чоловіками та жінками у відповідях стосовно стану соціального захисту. Серед жінок відмітили покращення у цій сфері в два рази більше, ніж серед чоловіків (відповідно 22,4% та 11,5%). Дві третини респондентів обох статей ухилились від відповіді, або не помітили змін.

Більший відсоток серед жінок, ніж серед чоловіків відмітили покращення благоустрою території громад (відповідно 62,1% та 47,5%). У цьому питанні члени об'єднаних громад найчастіше відмічають покращення. Дійсно, згідно звітам громад, значні кошти з бюджету ОТГ направляються саме на вирішення питань благоустрою: освітлення території, ремонт доріг, прибирання сміття тощо. Ці зміни більш помічають та відмічають саме жінки, оскільки їх ментальності притаманне приділяти більше уваги створенню комфортності у сфері життєдіяльності.

Значні гендерні відмінності у відповідях стосовно змін у рівні життя. Жінки помітне частіше відмічають покращення у цій сфері, ніж чоловіки (відповідно 25,9% та 14,8%). Погіршення у рівні життя також відмічають жінки менше, ніж чоловіки (відповідно 17,2% та 36,1%). На наш погляд це можна пояснити специфікою ментальності сільських жінок, для яких співвідношення між бажаннями та можливостями більш раціональні та виважені, ніж у чоловіків, адже оцінка рівня життя багато в чому залежить від сприйняття рівня задоволеності бажань. Якщо бажання значно перевищують можливості виникає ефект незадоволення своїм рівнем життя.

Таким чином, зміни на селі в результаті реформ децентралізації у деяких питаннях мають більше значення у чоловіків, ніж у жінок та навпаки. Гендерні відмінності треба враховувати при формуванні соціальної політики на селі.

Література

1. Хрустальов Ф., Ашурбеков А. Соціологічний супровід процесів децентралізації. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики: збірник наукових праць*. 2018. Вип. 78. С. 131-138.

Калашикова О.П.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Феномен сучасної молоді: релігійно-аксіологічний зріз

Молодь є однією з головних рушійних сил історії. Соціальні потрясіння, прориви у науці і навіть важливі релігійні події пов'язані із прагненням молодих людей до особистісного самоствердження у власній сучасності шляхом зрушення, передусім, тих соціокультурних конвенцій, що встановилися на засадах імперсонального мислення, закладених при «двох народженнях європейського раціоналізму» (С.С. Аверінцев), і сприймаються молоддю як «мертві форми, які постійно стримують розвиток духовних цінностей» [6, с. 115]. У певному сенсі саме стремління і бажання, що виражають стан молодості, ініціюють світоглядні трансформації, покликані «розчистити дорогу перед вічно молодим духом» [6, с. 115]. Тож можна стверджувати: ціннісні пріоритети суспільства багато в чому визначаються молодіжними аксіологічними преференціями.

У сучасному глобалізованому світі, де співіснують різні, інколи несумісні світогляди і системи цінностей, розкриття персональної ідентичності, яке в історичному оформленні рефлексивної свідомості ствердилося як потреба людини, насамперед молоді, визначальна для становлення її як особистості, визнається проблемою, що не може бути вирішена у «секулярному контексті розуміння» [7], відзначеному розмежуванням знань і вірувань. Означуючи межу секуляристичного відсторонення раціональності від духовності, виявлену на фоні глобалізаційних процесів сьогодення, «криза ідентифікації» (Т. Уард), знакова для сучасності, засвідчує нездатність раціонально налаштованої особи самовизначитись через визнання «множинності фрагментарного досвіду» (І. Хассан) пізнання, набутого «іншими», – у спосіб, який осмислюється постметафізикою як єдино можливий при ствердженні недосяжності когнітивної самототожності «Я», що спирається на сприйняття Бога як Абсолютно

Трансцендентного – не лише *непізнаного*, але й *відсутнього* в людському житті. Так формуються передумови для усвідомлення необхідності виходу з «іманентного фрейму» (Ч. Тейлор) секуляризованого світосприйняття.

Передвіщений нововідкриттям, наприкінці ХХ – початку ХХІ ст., метаонтологічного – не охопленого граничними абстракціями традиційної онтології – характеру проблематики особистісності, ствердженого в 1950-х рр. відомим православним богословом і філософом-псоналістом В.М. Лоським, головний дороговказ такого самооновлення посттрадиціоналістської свідомості визначається при визнанні звернення до біблійного свідчення про створення людини «за образом і подобою Божою» основною передумовою її самовизначення. Саме наближення до метаонтології особистості, яку «може знати один лише Бог» (В.М. Лоський), відкриває, за влучним висловом В.О. Пацана (Євлогія, архієпископа Новомосковського), «горизонт новоусвідомлення теоцентричності комунікативно-діалогічної взаємодії “Я” й “Іншого”, спонукаючи до того, щоб у відході від антропоцентризму подолати відмежованість людського розуму від власного духовного першоджерела, що стала найбільш руйнівним наслідком його секуляризації» [3, с. 94].

Формуючись на ґрунті нововиявлення невіддільності самопізнання і богопізнання від живого богоспілкування, яка стверджується визначенням «персони» як «того, хто існує у співвіднесенні з Богом...» [5, с. 316], постсекулярне мислення, проголошене «новою конфігурацією» філософської рефлексії, спрямованою в теологію [4], інспірує, обґрунтовує і відображає сучасні зміни ціннісних орієнтацій, передусім молодіжних, що свідчать про десекуляризацію особистого і суспільного життя, націлену на возз'єднання раціональності і духовності.

Однак у своєму богошуканні молодь виявляється здатною як до конструктивної, так і до деструктивної реалізації притаманного їй «динамічного потенціалу» (К. Мангейм): одні молоді люди долучаються до канонічної Церкви у прагненні вкласти власний розум у «церковну скарбницю», де він,

прищепившись до соборного розуму Церкви, «збагатиться невимірною премудрістю» [1, с. 7]; інші формують ядро неінституціалізованих релігійних рухів сучасності, які відсторонюються від Божественного Одкровення, а відтак, – позбавляються ресурсу пізнання і Творця, і вінця творіння.

Заявлене молоддю сучасної України як аксіологічна домінанта особистісного самоусвідомлення, заснованого на співвіднесенні знання і віри, подолання секуляристичної відстороненості раціонального від духовного потребує «відновлення в Українській державі єдності науково-освітнього простору, де при конституційно гарантованій свободі світогляду і віросповідання буде забезпечуватися здатність визначати духовно-моральні критерії пізнання, що відповідають одвічним цінностям, історично стверджуваним в інтерперсональній комунікативній взаємодії» [2, с. 7].

Надихаючись «ідеєю синергії духовності й інтелекту» [2, с. 7], висхідною для академічної традиції України, і покладеної в основу інтеграції світської і духовної науки й освіти в українському сьогоденні, ця ініціатива означає, насамперед, перспективу розвитку релігієзнавчого освітньо-наукового напрямку, яка передбачає формування пізнавальних і комунікативних компетентностей, що, забезпечивши «розуміння невіддільності особистісного самовизначення від граничного досвіду комунікації – живого богоспівкування та сприйняття абстрагованого раціоналізмом «іншого» як євангельського «ближнього» [2, с. 7], сприятимуть духовно-моральному вдосконаленню й інтелектуальному зростанню сучасних молодих людей.

Література

1. Архимандрит Евлогий (Пацан В.А.). Православное учение о роли разума на пути богопознания: дисс. ... канд. богословия. Киев, 2008. 234 с.
2. Пацан В.О. (Євлогій, архієпископ Новомосковський). Українська духовно-академічна традиція в постсекулярній перспективі: ідея синергії духовності й інтелекту як дороговказ оновлення науково-освітнього простору в сучасній Україні. *Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики. Матеріали*

III Всеукраїнської наукової конференції (м. Дніпро, 25-26 травня 2018 р.). Дніпро: СПД «Охотнік», 2018. С. 3-8.

3. Пацан В.О. (Євлогій, архієпископ Новомосковський). Метаонтологія особистості як підґрунтя воз'єднання духовності і раціональності в постсекулярному просторі особистісного самопізнання. *Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах. Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції (м. Дніпро, 30-31 березня 2018 р.).* Дніпро: СПД «Охотнік», 2018. С. 93-98.

4. Узланер Д. Введение в постсекулярную философию. *Логос. Постсекулярная философия: философско-литературный журнал.* 2011. № 3 (82). С. 3-32.

5. Krieg R.A. Romano Guardini's Theology of the Human Person. *Theological Studies.* 1998. № 59. P. 487-505.

6. Mounier E. Personalism. *Personalism. Science. Philosophy. Theology: Biannual.* 2005. № 9. P. 113-153.

7. Taylor Ch. *A Secular Age.* Cambridge; London: Belknap press of Harvard university press, 2007. 874 p.

Калінчук О.А.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Міські креативні індустрії як сегмент сучасної креативної економіки

В епоху загальної глобалізації все більше економістів визнають, що креативність та інновації є основною силою нової економіки. Креативна економіка виступає каталізатором культурного прогресу, формує нові робочі місця, сприяє реструктуризації виробництва, а також охоплює різні аспекти використання технологій, інтелектуальної власності і об'єктів туризму. Творчі ресурси стають найважливішим фактором економічного зростання і соціального розвитку. Сьогодні сектори економіки, що засновані на творчості і креативності,

розвиваються швидше, ніж традиційні такі, як промисловість.

Станом на сьогодні, сфера культури припинила бути прерогативою лише елітарних верств суспільства, поступово втручаючись у виробництво. Наслідком чого стало змішання економіки і культури. Індустриалізація мистецтва є закономірною реакцією на трансформацію сучасного капіталізму. Крім того культура набуває все більшого значення як інструмент політичної і економічної влади. Тепер креативний сектор є основним способом розвитку багатьох країн, які бачать джерело розвиненості і стабільності суспільства в переході до «креативної економіки».

Поняття «креативні індустрії» як складової креативної економіки, можна розглядати як тип соціально-культурних практик, інтегруючою домінантою яких є творчий, культурний компонент, в більш ширшому розумінні означає вплив творчої, інтелектуальної сфери на сучасну економіку [4, с. 1]. Термін «творчі індустрії» (creative industries) вперше з'явився в економічному дослідженні в 1998 р. і повинен був служити в якості вихідної основи для політики креативного розвитку в Великобританії, а з 2001 р. ця стратегія почала поширюватися по всьому світу як ефективний «антикризовий» інструмент [1]. І з початку XXI ст. почався новий період розвитку творчих індустрій, де вони виступають ключовим сектором нової економіки – креативної. Згідно з доповіддю ООН, креативні індустрії стимулюють економічне зростання, їх частка у ВВП розвинених країн становить від 5 до 9%.

Створення інноваційного середовища є одним із основних завдань креативних індустрій. Дане середовище включає в себе креативні практики з облаштування та «осучаснення» міського простору, іншими словами «будівництво» креативних міст, де творчі індустрії грають велику роль. Великі промислові квартали, які перетворює креативність (творчі кластери), можуть з'єднувати підприємства одного профілю або ж бути багато профільними. Творча діяльність виходить в публічний простір у вигляді театральних майданчиків, виставкових залів, коворкінгів (наприклад, у Львові такі, як

«Startup Depot» та «Betaplace»), шоурумів, пересувних кухонь, різного роду кафе та ресторанів таких, як ресторан-музей «Гасова Лямпа» та дартс-ресторан, різноманітні види антикафе («Часопис», «Mr. Bukovski») і т. д. Таке креативне чаклунство облагороджує міський простір і поступово в ньому виникають квартали, де кипить життя відкриваються нові кафе і магазини. Відповідно, створення подібних місць збільшує конкурентоспроможність міста, приваблює туристів, а також, що не менш важливо, креативних людей. Адже стратегія креативних індустрій базується також на явище збільшення творчих людей, які в сучасному суспільстві є найбільш затребувані. На думку Р. Флоріди, там, де створюється сприятливе середовище для проживання творчих людей, буде розвиватися сектор економіки. Група творчих особистостей іменується автором, як «креативний клас», саме вони сьогодні є ключем до успішної діяльності в будь-якій сфері. Флорида пише, що цей клас «заробляє гроші, проектуючи і створюючи щось нове, і робить це з великим ступенем автономності та гнучкості» [3, с. 146]. Наявність такого креативного прошарку, який розробляє інноваційні ідеї і проекти, дозволяє значно швидше реагувати на потреби ринку. Відповідно, економічна ситуація міста поліпшується, а старий занедбаний район перетворюється в економічно успішний центр. Важливість здійснення стратегії креативних індустрій для наших реалій обумовлюється тим, що на пострадянських територіях після розпаду СРСР багато заводів і фабрик закрилися, що призвело до соціальної та економічної нестабільності в цих містах [2]. Зараз різні старі занедбані заводи використовуються під креативний простір, наприклад, арт-завод «Платформа» в Києві розташований на території колишнього заводу «Дарницький Шовковий Комбінат», на сьогодні є найбільшим креативним кластером України.

Таким чином, креативна економіка прискорено розвивається сьогодні в більшості країн, вступаючи в жорстку конкуренцію з традиційними галузями виробництва. Дані індустрії розширюють спектр послуг міського простору, створюють умови для впровадження інновацій, розвитку прогресивних

економічних зв'язків, сприяє зростанню доходів і створенню робочих місць. А економічний успіх міста, навіть самого занедбаного, здійснює новий креативний клас.

Література

1. Галазова С.С. Креативная сфера: проблемы рыночной трансформации. *Terra economicus*. 2016. № 4. С. 31-41.
2. Зотова Л.Р. Креативный город: творческие индустрии и развитие городов. *Креативная экономика*. 2015. № 9. С. 1465-1490.
3. Махалин В.Н. Управление креативным классом: зарубежный и отечественный опыт. *Вестник Университета*. 2015. № 1. С. 146-150.
4. Румянцев М.В., Лаптева М.А. Междисциплинарное исследование креативных индустрий и творческой экономики Красноярска. *Культурологический журнал*. 2012. № 1. С. 1-12.

Комих К.Є.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Селфі-залежність як ознака психічного розладу особистості

У сучасному – інформаційному – суспільстві можливості соціалізації людини значно розширюються завдяки розвитку мережі Інтернет. З'являються нові комунікативні можливості, а потік інформації в мережі змінюється з кожною секундою. Соціальні мережі набувають значення для особистості, різноманітні можливості Інтернету дозволяють розширити простір спілкування, побачити світ, знайти і відкрити нове для себе, створюють умови для самоосвіти та навчання, але певною мірою впливають на розвиток залежності та захопленості у людей.

Сьогодні вже стало звично бачити як люди роблять селфі. За допомогою селфі особистість отримує зворотній зв'язок від соціуму щодо власної поведінки. Кількість негативних або позитивних реакцій певною мірою визначає та

підтримує самооцінку, за рахунок чого відбувається формування та корегування власного образу «Я».

Головний аспект, що пов'язаний з феноменом «селфі» є презентації себе для Іншого, це відбитий невербальний образ, пов'язаний з розповіддю іншим (друзям, знайомим, не знайомим людям) про себе й про події свого життя.

Американська асоціація психіатрів зарахувала залежність від селфі, з подальшим викладанням знімків в інтернет до психічного розладу. Відтепер фанати селфі можуть вважатися в США не зовсім здоровими людьми. Фахівці американської асоціації психіатрів присвоїли одержимості селфі власну назву – «selfitis» [1].

Селфі-захопленість формується в три етапи:

1. Початковий: особа часто фотографується, втрачаючи відчуття часу та отримує емоційне задоволення від селфі.

2. Сформована залежність: відмічаються нав'язливі думки про селфі, наявне нехтування режимом харчування, сну, порушення соціальних контактів.

3. Гостра стадія селфі-залежності: спроби контролювати роботу з селфі безуспішні, що призводить до появи агресивності, збудження, розсіяності уваги. Наявна яскраво виражена соціальна дезадаптація. Можлива демонстративно шантажна поведінка у разі спроби оточуючих перешкоджати селфі.

За визначенням фахівців, психічний розлад – це значне порушення мислення людини, її здатності контролювати свої емоції та поведінку. Такий стан також впливає на здатність особи підтримувати стосунки з іншими і справлятися з життєвими труднощами. При психічних розладах розвиваються симптоми, які помічають пацієнти або їх близькі:

- фізичні (біль і порушення сну);
- емоційні (відчуття печалі, страху або тривоги);
- когнітивні (труднощі чіткого мислення, патологічні переконання, порушення пам'яті);
- поведінкові (агресивна поведінка, нездатність виконувати повсякденні

функції, зловживання психоактивними речовинами);

- перцептивні (людині здається, що він бачить або чує те, що не бачать і не чують інші) [2].

Також наявна яскраво виражена соціальна дезадаптація, можлива демонстративно шантажна поведінка у разі спроби оточуючих перешкоджати селфі.

Психолог і автор книги про нарцисизм Сенді Хотчкінс говорить, що постійна публікація селфі – ознака самозакоханості та манії популярності. І це може призвести до залежності. Люди, які надмірно захоплюються селфі, найімовірніше, із ранніх років навчилися цінувати себе лише за зовнішній вигляд та думку оточення.

Отже, селфі – модне захоплення сучасного суспільства, особливо серед молоді, яке дає змогу презентувати себе світу, отримати позитивні відгуки власного образу «Я», покращивши тим самим своє емоційне самопочуття. Але зловживання селфі може призвести до серйозних проблем з психікою.

Література

1. Психологи США признали одержимість «селфи» психическим расстройством. URL: <https://www.imena.ua/blog/official-selfie-a-mental-disorder/>.

2. Ранні симптоми психічного розладу. URL: <https://www.unian.ua/health/worldnews/463805-ranni-simptomi-psihichnogo-rozladu.html>.

Кравченко Н.К.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Репрезентація успіху в сучасних мас-медіа

Успіх уже давно зайняв центральне місце в рейтингу життєвих цінностей як окремої людини, так і суспільства в цілому. Тому цілком закономірно, що ця проблема привертає до себе значну увагу з боку соціальних наук. Незважаючи на такий підвищений інтерес, цілісних досліджень, які б системно вивчали це

явище, бракує і досі. Наразі широко представлені в науці дослідження, які в основному зосереджені на загально-психологічних аспектах успіху. Ідеться в основному про проблеми мотивації досягання, впливу успіху на формування Я-концепції, властивостей особистості, рис характеру тощо. Хоча дослідження значення успіху для суспільства вже давно стали справжньою візитівкою для соціології (див., наприклад праці Г. Блумера, Ю. Бромля, В. Воробйова, О. Грищенко та В. Шкляра [1-4]), утім у соціально-психологічному аспекті ця проблематика все ж залишається досі маловивченою. Так, лишається відкритим питання, яким чином відбувається формування уявлень про успіх, які механізми задіяні в цьому процесі. А отже, розв'язання означених проблем і робота в цьому напрямі залишаються перспективними і потребують від науковців більшої уваги.

Одним із фактів, що характеризують соціальну реальність сучасної України, є повсюдне поширення ідеї соціального успіху, затвердження особливої цінності соціального успіху особи. Безумовно, на усіх етапах громадського розвитку, для будь-якого типу суспільства, у тому числі і для радянської громадської системи була характерна наявність людей, що робили кар'єру і певних громадських висот, що досягли, але в цілому тип людини, орієнтованої на успіх представлявся негативним, такі терміни як «кар'єра», «кар'єрист» швидше несли в собі негативний оцінку. В даний момент ситуація кардинально змінилася, особа, що прагне до успіху, націлена на кар'єрне зростання, «роблення» кар'єри, досягнення певних соціальних позицій сприймається як норма. Прагнення до досягнення успіху в суспільстві в цілому, в рамках деякої організації всіяко заохочується, ЗМІ формують образ успішної людини, успішної особи, задають деякі стандарти і критерії успішності.

Можна з певною долею упевненості говорити про формування ідеології соціального успіху в сучасному українському суспільстві, про твердження в суспільній свідомості доктрини соціального успіху. Націленість на успіх, прагнення до досягнення успіху в різних сферах громадського життя, наслідування певних стандартів успішності, демонстрація символів соціальної

успішності стає чинником що значною мірою структурує соціальну реальність і визначає поведінку соціальних суб'єктів. При цьому важливо відмітити, що в суспільстві панує одна модель життєвого успіху, нав'язується деяка універсальна стратегія досягнення успіху (можна умовно позначити її як «грошова модель успіху», де головним критерієм успіху виступає його грошовий вимір), пропонуються однакові способи досягнення і репрезентації успішності без урахування специфіки сфер громадського життя, в яких реалізують себе соціальні суб'єкти.

Підводячи підсумок вищесказаному, ще раз відмітимо, що трактування успіху суперечливе і різноманітне. Проте, що б не було основою прагнення до успіху – «мотив страждання», «уникнення невдач» або «мотив досягнення», успіх завжди є складним багатоплановим явищем соціальної дійсності, має результируючий характер, є наслідком реалізації соціально-схвалюваних і особистісно-значимих цілей, значною мірою визначає поведінку соціальних суб'єктів і структурує соціальну реальність. Безумовно, таке явище як успіх досить часто виступає предметом наукового аналізу, але найчастіше цей аналіз проводиться не стосовно проблеми громадського буття соціального суб'єкта в цілому, не як поняття, життєвий простір як індивідуального, так і групового соціального суб'єкта, що описує і структурує, не як показник ефективності соціальної системи в цілому. Частіше успіх розглядається у вузькому плані: як успіх конкретної дії, успіх діяльності, як правило, виробничої або учбової. Великий спектр робіт присвячений розгляду успіху в контексті різних етичних проблем, є ряд робіт, присвячених проблематиці політичного успіху. Нам же представляється необхідним провести комплексне і усебічне дослідження такого явища як соціальний успіх у межах і засобами соціологічної науки. Слід проаналізувати успіх на різних рівнях його прояву – індивідуально-особовому, корпоративному, соціетальному; охарактеризувати мобілізуючу роль і функції прагнення до успіху, критерії успішності в різних типах громадських систем, інституціональні і неінституціональні способи досягнення успіху, їх

співвідношення в різних суспільствах і представленість у сучасних соціальних практиках. Одним із напрямів аналізу є дослідження соціальних чинників, що зумовили активізацію досягницьких стратегій і формування ідеології соціального успіху, виявлення того соціального шару, який виступив замовником цієї ідеології.

Література

1. Блумер Г. Коллективное поведение: пер. с англ. *Американская социологическая мысль: Тексты*. Москва, 1994. С. 168-215.
2. Бромлей Ю. Очерки теории этноса. Москва: Наука, 1983. 412 с.
3. Воробьёв В.В. Менеджмент в социальной информатиологии. Москва, 2005. 312 с.
4. Грищенко О.М., Шкляр В.І. Преса і політика: проблеми, концепції, досвід. Київ: Інститут журналістики КНУ, 2000. 82 с.

Макмак Г.І.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Пошук сенсу життя як інтегруюча складова релігії та філософії

Релігієзнавство та філософія відносяться до складу гуманітарних наук. Саме в цій галузі вони виокремлюються: 031 «релігієзнавство», 033 «філософія». З іншого боку, кожна з цих дисциплін має власну логіку становлення. Філософія як специфічна сфера інтелектуальної культури виникає у V ст. до н.е. М.Т. Цицерон називав філософію матір'ю всіх наук. У свою чергу, середньовічний богослов П. Даміані вважав, що філософія повинна служити Святому Письму, як служанка своїй госпожі. При цьому, саму філософію неможливо звести лише до науки. Сучасний мислитель Б. Рассел називав філософію нічийною землею між наукою та теологією і піддається атакам з обох боків. У свою чергу релігієзнавство виникає у XIX ст. як певна міждисциплінарна сфера знання, що поєднує історію релігії, феноменологію

релігії, соціологію релігії, психологію релігії, антропологію релігії тощо. Релігієзнавство та філософія, так чи інакше, звертаються до релігійної проблематики. Релігієзнавство за фахом, філософія ж за певним внутрішнім пошуком. Точкою перетину тут є, на мій погляд, екзистенціальна проблематика пошуку сенсу життя. Тобто пошук сенсу життя ми спостерігаємо і в релігії, і в філософії. А звідси, і релігієзнавство, і філософія звертаються до цієї проблематики.

Спробуємо здійснити артикуляцію низки аспектів екзистенціальної проблематики як перетину релігієзнавства та філософії.

Перший аспект – предметний, він пов'язаний з тими предметними полями, які містять у собі саме екзистенціальну проблематику. У релігієзнавстві це, безумовно, психологія релігії (В. Джемс, З. Фройд, К.-Г. Юнг тощо) та соціологія релігії (М. Вебер, Е. Дюркгейм, Г. Зіммель тощо). Що стосується філософії, то тут, безумовно, йдеться безпосередньо про такі напрямки як філософія життя (Ф. Ніцше, В. Дільтей тощо), філософська антропологія (М. Шелер), екзистенціальна філософія з її розподілом на релігійну (М. Бердяєв, Л. Шестов, Г. Марсель тощо) та атеїстичну (Ж.-П. Сартр, А. Камю тощо).

Другий аспект – генетичний, він пов'язаний з витоками релігійності. Засновники психології релігії (В. Джемс [2], З. Фройд [3]) вважали, що підґрунтям релігії є не нескінченність фізичного універсуму, а навпаки, внутрішній світ людини. При цьому, скажімо, В. Джемс [2] вважав, що цей релігійний вимір є однаково притаманним всім людям, а відмінності належить певним соціальним обставинам. З точки зору одного з засновників соціології релігії М. Вебера [1], питання про витоки релігій не є головним, більш вагомим значення має умови існування релігії у соціумі. Тому він вважав, що релігія являє собою певний тип мотивації соціальної ціннісно-раціональної поведінки людини. Що стосується філософії, то відчуття трансцендентного або такого, що перевищує умови існування окремої людини, спостерігається і в філософії життя (ніцшеанське «життя на 6000 футів над рівнем людини»), і в філософській

антропології (шелерівський концепт *ordo amoris*), і в екзистенціальній філософії (як жити у цьому світі за умовами, що Бог є, а також за умовами, що Його не існує).

Третій аспект – пограничний. Пошук сенсу життя завжди пов'язаний з пограничним станом існування людини, оскільки це те, що виникає не стільки в інтелектуальній, скільки в емоційно-вольовій сфері. Як відомо, К. Ясперс [4] вважав пограничні стани такими, що виникають як стани вибору між добром та злом, життям та смертю. І це водночас, і релігійна, і філософська проблематика. В релігійній літературі про подібний пограничний стан речей йдеться у книзі Іова та книзі Екклесіяста (Старий Завіт), Діяннях Апостолів (Новий Завіт) тощо. У художній літературі можна навести приклади у Ф. Достоєвського «Брати Карамазови», «Ідіот». У філософській літературі – праці М. Бердяєва, Л. Шестова, К. Ясперса, Н. Аббаньяно тощо. І це те, завдяки чому філософію, при всій її інтелектуальній спрямованості, неможливо віднести лише до наукового типу знання.

Нарешті, четвертий аспект – телеологічний. Тобто йдеться про певну спрямованість пошуку сенсу життя і в релігії, і в філософії. Така спрямованість пов'язана з набуттям цілісності. Прагнення до цілісності – це те, що поєднує релігію та філософію. Але, якщо в релігії набуття цілісності є можливим за різних умов: за умов поєднання людини з Богом (брахманізм, іудаїзм, християнство, іслам), за умов виходу з колеса сансари (буддизм), за умов надособистісної праці на благо людства (атеїзм), то в філософії набуття цілісності відбувається у межах певного інтелектуального синтезу, свідченням якого є ті, чи інші філософські доктрини, напрямки.

У якості підсумків, хотів би наголосити наступне. По-перше, предметний, генетичний, пограничний, телеологічний аспекти певним чином концептуалізують антропологічний характер перетину релігії та філософії. По-друге, артикульовані аспекти можуть бути використаними у якості методологічної розмітки філософських досліджень у сфері релігії. По-третє, саме

ці аспекти встановлюють змістовні межі пошуку сенсу життя як інтегруючої складової релігії та філософії.

Література

1. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. *Избранные произведения* [пер. с нем. М. Левиной, П. Гайденко]. Москва: Прогресс, 1990. С. 44-344.
2. Джеймс У. Многообразие религиозного опыта [пер. с англ. П. Гуревича]. Москва: Наука, 1993. 432 с.
3. Фрейд З. Вопросы общества и происхождение религии [пер. с нем. М. Боковинова]. Москва: СТД, 2007. 600 с.
4. Ясперс К. Философия. Книга вторая. Просветление экзистенции [пер. с нем. А. Судакова]. Москва: Канон+, 2012. 448 с.

Маренюк В.О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Образ жінки в медійному просторі сучасного українського суспільства

Зміна парадигми світосприйняття, яка характеризується переходом від вербального до візуального, призвела до того, що сучасне суспільство «заговорило» на новій мові – мові образу і знаку. Візуальна чутливість майже повністю витіснила чуттєвість текстову. Розвиток медіа засобів комунікації, відсутність мовного бар'єру в просторі візуальності, збільшення швидкості трансляції «видимого» тексту – все це обумовило експансію візуального в соціальній реальності [2, с. 27]. Масовість зображення стала каталізатором того, що навколишня дійсність почала сприйматися крізь призму образних зорових стереотипів. У той же час дискурс візуалізації став елементом ремешпінгу соціологічних досліджень, і ефективним теоретичним інструментарієм для аналізу модусу змін сучасного суспільства, що знайшов своє відтворення і в візуальній репрезентації типових жіночих образів, (ре)транслятором яких є

медійний простір. Візуально зафіксований образ жінки не тільки відображає, а й формує соціальну реальність, оскільки, виходячи з ключових ідей постструктуралізму, жодний образ не існує поза процесом соціального і культурного конструювання значення. Звідси актуальним постає завданням визначення візуальних кодів в репрезентації образу жінки для розкриття глибинних смислів «нової соціальності»

Для початку необхідно визначити, що саме ми розуміємо під поняттям «медійний простір» та «медіа» в цілому. Першим термін «media» в його сучасному розумінні визначив Маршал Маклюен. Так, у його розумінні медіа – це дуже широка категорія, яка включає в себе друковане слово, пресу, телефон, телеграф, радіо, кіно, телебачення, комікс, ігри, рекламні оголошення і навіть електрику [3, с. 14]. Тобто, все, що має зв'язок з комунікаційною дією. Проаналізувавши образи, які були виокремлені в Україні на початку 2000-х років, можемо визначити, що в українському суспільстві того часу домінували ті моделі фемінності, які репродукували гендерні стереотипи та орієнтували жінку на самореалізацію через зв'язок із чоловіком, у межах традиційних ролей матері, домогосподарки, дружини / коханки. Жіноче тіло було призначене для того, аби бути використаним – патріархальним суспільством (державою, нацією). Характерною особливістю була відсутність інтересу до жіночої особистості, її власних потреб, інтелектуального потенціалу чи творчих здібностей [4]. Образ Ділової Жінки розглядалися скоріше як девіація. Таким чином, можемо зазначити, що домінуючими образами у медійному дискурсі того часу були: Берегиня, домогосподарка, Барбі, набагато рідше зустрічався образ Ділової жінки.

З метою фіксування типових форм візуальної репрезентації образу жінки в українському медійному просторі методом контент-аналізу було проведено власне дослідження на тему «Візуальні модули репрезентації жіночих образів в рекламі» (2017-2018 рр., м. Дніпро).

У власному дослідженні ми зафіксували нові типові форми візуальної

репрезентації образу жінки в медійному просторі. Головне призначення медіа-простору – це формування громадської думки. Ми виявили, що найбільш вживаним в українському суспільстві є: мозаїчний образ, образ ділової жінки, раціональної домогосподарки та безтурботної дівчини. Ми можемо зазначити, що відбувається розхитування гендерних стереотипів, вони вже не є головним механізмом ретрансляції жіночого образу, жінка розглядається на рівні з чоловіком, вони мають партнерські стосунки. Але так як зараз жінці пропонується безліч варіантів різноманітних ідентичностей, то внаслідок цього і формується її мозаїчна особистість. Але це вже не та Ділова жінка, яку описувала О. Кісь, яка і працювала для свого матеріального забезпечення, і самостійно, без підтримки чоловіка вела господарство [1]. Мозаїчний образ жінки в наш час – це той образ, в який входять такі складові, як будівництво кар'єри для самореалізування, виконання хатніх справ за бажанням, а не за потребою, допомога по господарству чоловіка, догляд за собою та відпочинок. Також важливим моментом в сьогоdnішньому медійному просторі є те, що більшість реклами вже не зображує жінку тільки як сексуальний об'єкт, як це було зафіксовано у дослідженнях попередніх років, культурний простір транслює образ емансипованої жінки. Таким чином ми можемо засвідчити, що поява нового мозаїчного образу в сучасному українському суспільстві свідчить про те, що жінка успішно самореалізується як особистість, перебуваючи у невизначному статусі, у приватній та публічній сферах життя, прагне бути вічно молодого – не останню роль у цьому процесі відіграють інноваційні жіночі образи, які створюються і ретранслюються через медійний простір, містять культурні коди і відіграють роль орієнтирів гендерної ідентифікації так як українські медіа мають найбільший вплив на диверсифіковану аудиторію.

Література

1. Кісь О. Моделі конструювання гендерної ідентичності жінки в сучасній Україні. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n27texts/kis.htm>.
2. Котова-Олійник С. Візуальні репрезентації гендеру в культурі:

теоретичні та методологічні підходи до вивчення проблеми. *Вісник Житомирського державного університету*. 2009. № 47. С. 27-32.

3. Маклюэн М. Понимание медиа: внешние расширения человека. Москва: Канон-Пресс, 2003. 458 с.

4. Мацьшина И. Женский опыт в телевизионной рекламе (опыт визуального). URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/5971/81-90a.pdf?sequence=1>.

Марцинков В.Ю.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Молодіжні субкультури: релігієзнавчий зріз

Мій виступ належать до тієї класичної рубрики, що має назву «до постановки проблеми». 28-й рік незалежності України відзначається складними процесами у політичній, економічній, інтелектуальній, духовній, світоглядній сферах. І більш того, ті процеси, що спостерігаються у зовнішньому світі, є відображенням процесів, що відбуваються у сфері духа, інтелекту, взагалі, світогляду. Не є таємницею, що саме найбільш складні соціальні події в історії нашої держави пов'язані з діяльністю певних молодіжних рухів, що належать до різноманітних субкультур.

Спробуємо висвітлити певні грані сучасних молодіжних субкультур під кутом зору релігієзнавства.

Як відомо, субкультура взагалі, і молодіжна субкультура зокрема, є тією частиною культури суспільства, яка відрізняється від мейнстриму, тобто, головного напрямку. Про це йдеться у низці робіт таких авторів, як З. Фрейд, Л. Фойєр, Ч. Ламброзо, К. Мангейм, М. Нордау, Ж. Робен, Е. Фромм, Ю. Габермас та ін. Ось це відсторонення від культури більшості, від традиції минулого, намагання ствердити власні підвалини буття та самоусвідомлення – це те, що поєднує у собі різноманітні молодіжні субкультури.

Кожній молодіжній субкультурі належать певні специфічні культурні атрибути: по-перше, мова, точніше, сленг, по-друге, символіка, по-третє, тексти, на які дана субкультура спирається, по-четверте, ті норми і цінності, які дана субкультура сповідує. Всі вказані чотири аспекти будують ті топологічні ознаки, за якими проходить межа між різними субкультурами, тобто артикулюється бінарна опозиція «Ми / Вони».

За допомогою структуралістської моделі бінарності, ми можемо розподілити молодіжні субкультури також, з одного боку, на традиційні, тобто ті, що мають достатньо довгу історію, яка почалась ще у 60-ті рр. ХХ ст. (бітломани, байкери, рокери, хіпі, панки тощо). З іншого боку, ті, яких можна назвати новітніми і які виникли під кінець 80-х рр. ХХ ст., але особливо дістали популярності в останні три десятиріччя: це брейкери, репери, металісти, геймери тощо. Однак, я хотів би виділити ще дві групи молодіжних субкультур, які можуть належать обом, вищезгаданим класам. По-перше, це футбольні фанати, які існують стільки, скільки існує футбол, але ж саме в останні часи вони набули особливого стану розвитку, що далеко виходить за межі суто спортивних інтересів і має дуже активну соціальну спрямованість. По-друге, це представники рольових ігор та квестів, що займаються реконструкціями різноманітних подій у діапазоні від толкієністів до реконструкторів реальних історичних подій, особливо тих, що відбулись дуже давно.

Причини, що спонукають молодь до ідентифікації себе з певною субкультурою також різноманітні: по-перше, це бажання автономності, по-друге, відчуття певної захищеності, по-третє, доступ до певної езотеричної інформації, яка притаманна даній субкультурі, по-четверте, бажання емоційно насиченого спілкування, яке забезпечує саме така субкультура, по-п'яте, пошук широти, відвертості, чесності у відносинах, по-шосте, пошук певного простору для подолання власних фобій тощо.

Відомо, що саме молодіжним субкультурам, особливо за віковим показником, притаманна максималізація і абсолютизація власних поглядів. Саме

тут пригадується відомий вислів М. Твена: коли мені було шістнадцять років, мій батько був нестерпно тупим, сьогодні мені двадцять три і я здивований, як він швидко порозумнішав за останні сім років. Цей вислів підтверджує максималізм, що притаманний молоді. І тут, на моє переконання, подібний максималізм має релігійну природу.

Відомо, що саме поняття «релігія» походить від латинського «religare» і означає зв'язок з Абсолютом. Звідси кожна субкультура тяжіє до сакралізації власних норм, ціннісних установок тощо. Наприклад: хіпі абсолютизують і власну незалежність від соціуму, і власне тяжіння до природи і певних містичних переживань, панки абсолютизують асоціальну поведінку та специфічну музику, готи абсолютизують естетику смерті (мода, література, музика), геймери та квестери абсолютизують поняття гри, завдяки чому є ризик розмиття кордонів між грою та реальністю і заміною першої другою.

Незалежність України відбулась як наслідок соціального дефолту Радянського Союзу, що знайшло відображення на формуванні та особливостях існування різноманітних субкультур. І тут у свою чергу молодіжні субкультури розподіляються також за принципом бінарної опозиції. З одного боку, спостерігаються представники таких субкультур, для яких політична відчуженість є нормою буття, а звідси різноманітні форми есканізму, пофігізму тощо. А з іншого, виникають організації націоналістичної, підчас радикально націоналістичної спрямованості, в яких культивується ідеальний образ власної країни, що найчастіше побудований саме на етнічному підґрунті.

У якості підсумка маю зазначити, що професійний релігієзнавець, по-перше, повинний знати різноманіття субкультур у власній країні, у власному регіоні проживання, та завдяки професійної діяльності. По-друге, чітко розуміти, конструктивний чи деструктивний характер має та чи інша молодіжна субкультура. По-третє, уміти встановлювати певний діалог з представниками різноманітних молодіжних субкультур. Але у кожному випадку це буде конкретне емпіричне дослідження і, таким чином, молодіжні субкультури

являють собою сингулярні утворення, розкриття яких можливо за допомогою семіотики, структуралізму, лінгвістично-філософського аналізу тощо.

Література

1. Карп'як В. Молодіжні субкультури. *Спілка української молоді*. URL: <http://www.cym.org/ua/content/subcult1.asp>.
2. Попова Л.М., Старченко А.В. Молодіжна субкультура. *Еволюція української державності: соціально-економічні, політичні, культурні аспекти: матеріали Всеукраїнської конференції, 9 квітня 2009 р., Харків*. Харків: ХІФ УДУФМТ, 2009. С. 90-92.
3. Шабанов Л.В. Молодежная субкультура: социально-философский анализ: дисс. ... доктора философских наук: 24.00.01 – социальная философия. Томск, 2007. 403 с.

Михлик О.С.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Медикалізація як форма соціального контролю

Соціальний контроль як елемент соціальної реальності є невід'ємною умовою існування будь-якої соціальної системи. Він відіграє важливу роль у функціонуванні та розвитку суспільства, адже формує у членів суспільства бажані моделі поведінки, світосприйняття та моральність, забезпечує спокійне життя та благополуччя, гарантує соціальний порядок та успішний розвиток суспільства.

Ефективне функціонування соціальної системи відбувається лише тоді, коли існує передбачуваність дій та поведінки людей у цій системі. Якщо ця умова не виконується, то це призводить до дезорганізації та розпаду суспільства. Саме з метою координування поведінки своїх членів суспільство створило механізми соціального контролю. В актуальних реаліях вони ґрунтуються на «м'яких» методах інформаційного впливу та маніпуляції масовою свідомістю, пронизують

усі сфери діяльності суспільства. Одним з таких механізмів можна назвати феномен медикалізації.

Феномен медикалізації різними науками розглядається з різних позицій. Найчастіше про медикалізацію пишуть у контексті ризиків, пов'язаних з розповсюдженням різних способів самолікування, неконтрольованого прийому лікувальних засобів без призначення лікаря, а також у зв'язку з проблемами біомедичної етики (трансплантологія, косметична хірургія і т.д.) [2, с. 82].

Взагалі, у наш час, все людське життя розглядається переважно як медична проблема, тобто як проблема співвідношення здоров'я та хвороби, людина починає апріорі дивитися на себе як на пацієнта, а людське тіло і свідомість від народження до смерті стають об'єктом пильного медичного контролю і регулювання.

Можна сказати, що медикалізація суспільства відбувається завдяки спекуляції на хворобах. Рекламуються хвороби за загальними симптомами задля того, щоб продавати ліки від них. Вигадуються лже-хвороби. Наразі будь-який загальний симптом можуть перетворити в виліковну хворобу. Основою для споживання у наш стає необхідність бути здоровим та щасливим у повсякденному житті. З однієї сторони реклама лікарських засобів та бадів можуть зробити людину більш обізнаною в питаннях медицини, а з іншої, вторгаючись у повсякденність, медицина поширює свій вплив на ті сторони життя, які традиційно не вважались медичними.

Медикалізація виникає на фоні глобалізації, у ході якої трансформуються соціальні інститути, як наслідок змінюються цінності та норми, люди прагнуть до розмаїття і самовираження й інструментом цього стають медичні досягнення: знеболювання, діагностика, досягнення у біотехнологіях. Все це призводить до процесу, впродовж якого стан або поведінка людини починає визначатися як медична проблема, що потребує медичного втручання, тобто до медикалізації. Лікарі відіграють головну роль у медикалізації. Друга головна сила в підтримці медикалізації – це фармацевтична індустрія, яка має з медикалізації основну

частину своїх доходів і прибутку. Третя, за значимістю, роль належить пацієнтам, які вважають втручання лікаря необхідним, оскільки це полегшує пояснення виникнення хворобливих станів і знімає з них усіляку відповідальність за порушення здоров'я і наступне лікування [4, с. 85].

Сучасне суспільство характеризується стрімкими змінами. Змінюється навіть масштаб медичного проникнення в людське життя. Контроль в формі примусових заходів медичного характеру та госпіталізації вже майже зникає. Медикалізація все більше зводиться до залякування, умовляння і спокуси. Якщо раніше медицина була орієнтована на явні прояви патології і девіації, то тепер все більше справа стосується медицинації благополуччя.

Зростання статусу медицини, актуалізація її соціальних функцій (в тому числі і економічної) призводить до проникнення в масову свідомість медичної мови і стилю мислення, медичних уявлень про здоров'я і причини, форм протікання, лікування хвороб. Зростання залежності від медицини, у повсякденному житті людей обертається закріпленням медичних понять за деякими людськими якостями або типами поведінки (наркоман, алкоголік і т.д.), які можуть сприяти виключенню цих осіб з процесу нормального соціальної взаємодії [3, с. 89]. У такому випадку ми можемо говорити не просто про зростаючу залежність пацієнта від лікаря, від його рекомендацій, а й про появу у лікарів функції соціального контролю, що відстежує стан людини і суспільства в системі координат «здоров'я – хвороба» або «норма – патологія».

Соціальний контроль через медицинацію полягає у розумінні того, що шлях до життя без патології може бути пройдений лише за допомогою медицини, прокреслений через пацієнтську самосвідомість, підвищену заклопотаність щодо власного здоров'я і, як наслідок, залежність від медичного знання. Останнім часом були «винайдені» нові хвороби: остеопороз, целюліт, ожиріння, облісіння, посттравматичні стресові розлади, лудоманія (ігроманія). У дійсності хворобами оголошуються звичайні життєві явища та вікові розлади [1, с. 102].

Як висновок, слід відмітити, що медицинація як процес соціального

контролю виражений у домінуванні медицини над всіма сферами суспільства і можна говорити, що медикалізація – це не просто випадковість, а кінцева стадія із серії подій.

Література

1. Бурганова Л.А., Савельєва Ж.В. Медикалізація і естетизація здоров'я в рекламній комунікації. *Соціологічні дослідження*. 2009. № 8. С. 100-107.
2. Доброродный Д.Г., Черняк Ю.Г. Медикалізація як соціокультурний феномен і предмет междисциплінарного дослідження. *Електронна бібліотека БГУ. Статті факультета філософії і соціальних наук*. 2012. № 1/2. URL: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/35142/1/82-88.pdf>.
3. Колесникова И.С. Новації в соціології медицини і здоров'я. *Соціологічні дослідження*. 2008. № 4. С. 89-91.
4. Швидка Л.І. Медикалізація суспільства як соціальна проблема: сутність, агенти, наслідки. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія, соціологія, політологія*. 2010. Вип. 20. С. 80-86.

Пігур К.А.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Студенти на ринку праці в сучасних українських реаліях (на прикладі м. Дніпро)

У сучасному світі вища освіта – це та необхідна сходинка, з якої людина може продовжити свій шлях до успіху в майбутньому житті. Але наявність документа про вищу освіту не гарантує затребуваності на ринку праці. Сьогодні в нашому суспільстві дуже актуальним є питання працевлаштування випускників закладів вищої освіти (ЗВО), що є однією з основних потреб самореалізації молоді [1].

Молоді люди, безумовно, є найбільшим стратегічним ресурсом країни та,

якщо оцінювати її з погляду трудових ресурсів, то молодь має як переваги:

- високий освітній рівень;
- ініціативність;
- нестандартність мислення;
- уміння швидко адаптуватися в умовах ринкової економіки;
- бажання працювати й використовувати отримані в навчальному закладі

знання на практиці,

так і недоліки:

- відсутність практичного досвіду та трудових навичок;
- завищені вимоги до роботи;
- самооцінка тощо.

Під час пошуку першого робочого місця випускники стикаються з низкою проблем, пов'язаних із невідповідністю рівня та якості отриманої освіти професійним обов'язкам, завищеними запитами молоді тощо.

Успішний конкурентоздатний фахівець є якісним продуктом діяльності ЗВО і якраз він має найбільше шансів у пошуках роботи. Для підвищення якості освіти й надання допомоги випускнику ЗВО у реалізації себе як фахівця потрібна тісна взаємодія сфери освіти й ринку праці [2].

На сьогодні сегмент ринку праці випускників ЗВО – дуже проблемна його частина, а питання зайнятості випускників вищих навчальних закладів є актуальною соціальною проблемою.

У листопаді 2018 року нами було проведено соціологічне дослідження методом анкетування, яке орієнтоване на вивчення стратегій вузівських студентів останніх курсів в сфері зайнятості. Цільова вибіркова сукупність склала 400 осіб – студенти 4 і 5 курсів п'ятих університетів в м. Дніпро:

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара;

Університет митної справи та фінансів;

Університет імені Альфреда Нобеля;

Національна металургійна академія України (НМетАУ);

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка».

Результати опитування показали, що більшість студентів самі обирали свою спеціальність. Так, 30,3% респондентам серед усіх факультетів подобаються їхні спеціальності, кожен четвертий з опитаних визнали, що вступили на спеціальність з-за наявності бюджетних місць (25,8%), а 22,8% зізналися, що вони обрали спеціальність за порадою їх знайомих і родичів.

Ми опитали майбутніх випускників, які наявні у них особистісні якості, на їхню думку, сприяють успішному працевлаштуванню. Найнеобхідніші якості для успішного працевлаштування: відповідальність (75%), працездатність (65%), комунікабельність (59%) та дисциплінованість (56%) – всі ці особистісні якості набагато випереджають інші варіанти відповідей респондентів. Як стверджують результати глибинного інтерв'ю, особистісні якості, які роботодавці шукають у кандидатах на вакансію частіше за все, включають самостійність, відповідальність, ініціативність, здатність до ефективної комунікації, роботи в команді, вмотивованість працювати саме в цій компанії. Дуже важливо, аби кандидат умів швидко навчатися, швидко схоплювати і вбирати нову інформацію. Окрім цього, учасники якісного дослідження зазначали, що при прийомі випускника роботодавці звертають увагу на наявність попереднього досвіду, навіть якщо це не є безпосередньо досвід роботи: участь у тренінгах, відвідування курсів, міжнародні стажування. Роботодавець таким чином шукає ознаки того, що випускник має бажання навчатися, мотивацію та реальну зацікавленість у власній спеціалізації та подальшому поглибленні знань у цій сфері. Важливими для більшості роботодавців також є знання рідної та іноземних мов, грамотність претендента.

Далі ми провели аналіз причин, за якими молоді фахівці відмовляються від роботи у своїй професійній сфері в групах за спеціальностями і з'ясували, що більшості респондентів бракує практичних знань та досвіду роботи (24,1%) і для студентів з фізико-математичних, гуманітарних та природничих спеціальностей ця проблема являється найголовнішою – 32,6%, 25,8% і 23,1% відповідно. Варто

також звернути увагу на тенденцію престижних професій, ринок праці яких перенасичений.

Сьогодні важко знайти роботу юристам, економістам, менеджерам. Тому молоді представники цих спеціальностей, які недавно закінчили вищий навчальний заклад, змушені масово перекваліфіковуватись, оскільки роботодавці не мають бажання брати у штат людину без досвіду роботи, оскільки знають, що українські ЗВО готують спеціалістів з високою теоретичною базою, але не з достатньою практичною підготовкою. Також не менш гостра проблема стоїть у низькому рівні професіоналізму (23,7%) – цією проблемою більш за все стурбовані студенти фізико-математичних та природничих спеціальностей (29,7% і 24,7% відповідно).

На питання «Наскільки навчальні програми відповідають уявленням про майбутню професію?» тільки 34% респондентів констатували, що навчальні програми відповідають їхнім очікуванням, а 31,5% вважають, що навчальні програми не відповідають їхнім уявленням про професію. Але більшість (34,5%) вважають, що зміст навчальних програм є неважливим, оскільки впевнені, що необхідні знання доведеться здобувати в процесі роботи.

Отримані відповіді показують, що в першу чергу виявляється проблема адаптації освітніх програм до сучасних вимог. Про це йшлося у працях багатьох дослідників. Система освіти інертна. Методична база переглядається вкрай рідко. Відсутній зв'язок освітніх установ з реальним сектором економіки. З іншого боку, в умовах нестабільної економіки вкрай складно впроваджувати будь-які інновації, оскільки процес реформування освіти з огляду на його велику інертність не встигатиме за змінами в економіці.

У більшості компаній-роботодавців політика щодо прийому на роботу випускників вузів без досвіду роботи полягає в оцінці потенціалу, теоретичних знань і практичних навичок претендента: якщо випускник у процесі відбору демонструє необхідні характеристики, то його беруть на роботу. Прийом на роботу молодих фахівців дозволяє роботодавцеві не лише вивчити спеціаліста

«під себе», тобто сформувати відповідно власних потреб та культури, а й у перспективі заповнити потреби в персоналі на середньому рівні організації. З іншого боку, як зазначали самі роботодавці, використання молодих спеціалістів без досвіду обходиться самій компанії дешевше, ніж праця більш досвідченого фахівця.

Все вищесказане дозволяє констатувати, що досліджувана проблема в цілому виглядає досить складною для пошуку однозначних рішень. Українським освітнім організаціям незалежно від їх правової форми, як і раніше не вистачає як підтримки з боку держави, так і власної ініціативи в налагодженні контактів з розробки спільних програм з роботодавцями. А роботодавці в цілому поки не готові активно втручатися в освітній процес як в якості експертів освітніх програм, так і в якості потенційних гарантів працевлаштування молодих фахівців.

Література

1. Башук Л., Покрищук В. Особливості впливу довготривалого безробіття на психологічний стан молоді людини. *Україна: аспекти праці*. 2008. № 7. С. 3-6.
2. Большая О.В. Проблема зайнятості молоді на ринку праці України. *Економіка і регіон*. 2012. № 2. С. 114-118.

Пілатова К.І.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Самопрезентація молоді у центрі міста (на прикладі м. Дніпро)

Проблема центру є однією з ключових для міста, оскільки оформляє цілісність, є смисловим ядром образу міста. Центр міста є сутністю міста. Отже, головна своєрідність міста зафіксована у просторовій структурі його центру. Унікальність центру, його винятковість по відношенню до всіх інших елементів міста визначається не тільки тим, що він збирає в собі найвищі зразки діяльності

в різних областях, але й самою можливістю вибору типів поведінки, видів діяльності, форм спілкування. В даному сенсі центр міста – це той простір, у сфері якого найбільш фігурує молодь. Для ілюстрації даної теми авторкою восени 2018 р. було проведене анкетування молоді віком 18-35 років, вибірка мала аналітичний характер, опитано 140 осіб.

Одним із заданих питань було: «Яке місце в Дніпрі однозначно можна назвати центром міста». 51,7 % опитаних обрали центром проспект Дмитра Яворницького, 30,2 % – площу Героїв Небесної сотні; Залізничний вокзал – 5,8% респондентів, парк ім. Глоби – 7,1% та ім. Шевченка – 3,4%. Не змогли відповісти 1,8% молоді.

Серед оцінок центру Дніпра у респондентів присутні і негативні оцінки: сусідство бідноти і розкоші – 65,4%, недобудоване метро – 45,3%, брудні підворіття та вулиці центру – 31,2%, паркани та огорожі – 27,4%, неповага до пішоходів, перевантаженість транспортом – 35,6%. Найчастіше відзначали його багатофункціональність (діловий і культурний центр – 42,1%), культурно-розважальний центр (ТРК, театри – 38,4%), зручний транспортний вузол – 62,6%), насичений та мінливий (21,8%).

Відповідно, специфічною є і центральна поведінка. Так, на питання «З якою метою Ви звичайно приїжджаєте в центр?» маємо такі варіанти відповідей: 1) похід по магазинах, ТРЦ, 2) прогулянки, 3) по роботі/навчанню; 4) щоб зустрітися з кимось; 5) розваги, 6) відвідини театрів, музеїв, виставок.

У ході дослідження вийшла наступна типологія станів, які виникають у респондентів при згадці про улюбленому місці: спокій (відсутність великої кількості людей, джерел роздратування і занепокоєння, уповільнення міського ритму), приємні відчуття (приємний вигляд і обстановка місця, задоволення від смачної їжі, гарної музики, уважного ставлення), незвичайні відчуття (унікальність місця, його відмінність від інших, місце не для всіх, що не відповідає загальноприйнятим уявленням), загадковість (таємничість, закритість, непомітність, легке хвилювання від перебування), образ міста

(трансляція ідеї міста в цілому), оригінальні (незвичайні і складні стану, творче натхнення). Улюблене місце, хоч і знаходиться в центрі, йому не належить. Навпаки, це інструмент, за допомогою якого людина визначає себе.

Серед тих місць, які любить молодь – це оглядові майданчики в парку Шевченка, ДЦ «Мінора», стоянка ТРЦ «Міст-Сіті». Як пише М. де Серто, піднятися на вершину ВТЦ означає вирватися з лап міста. Тіло більше не стискається вулицями, вільно від їх безособової влади вертїти і розгортати; його вже не приголомшують кричущі контрасти і не нервує транспорт. Піднімаючись наверх, людина залишає позаду себе потік, який викрадає і перемішують будь-які «Я» – і творців, і глядачів. Світ, яким він був одержимий, точно маною, тепер лежить перед ним, як відкрита книга – він може читати його [1, с. 24].

Як було з'ясовано під час опитування, молодь часто локалізується у міському просторі навколо торгівельно-розважальних центрів. Це не є дивним, оскільки суспільство споживання максимально виражає себе в торговельно-розважальних центрах, як зафіксував Ж. Бодрійяр у своїй книзі «Суспільство споживання». Перші торговельні центри з'явилися в США у середині 1940-х рр. Інтенсивний розвиток автотранспорту і проблема реконструкції міст сприяли появі торговельно-розважальних центрів, які краще і ширше використовували прогресивні методи торгівлі, послуг та розваг [2, с. 49]. Опитану молодь ТРЦ приваблює тим, що в них можна зробити різноманітні покупки в одному місці, вони зручно розташовані, в них завжди проводяться різні акції, свята, в них є все, щоб гарно провести час, вони є безпечним місце для прогулянок, проведення вільного часу увечері, тут можна зустріти друзів та знайомих, у ТРЦ красиво, яскраво, тепло, звучить гарна музика, в ТРЦ вдало поєднані різноманітні можливості для шопінгу, розваг, проведення дозвілля, харчування, є мережа WI-FI. Отже, для міської молоді ТРЦ виконує роль комунікативно-розважальної площадки, куди приходять відвідувачі не тільки для того, щоб купувати товари, а й заради спілкування, «несподіваних зустріч», провести свій вільний час «зручно та комфортно».

Ще однією суто молодіжною локацією у місті є молодіжні нічні клуби. У нашому місті функціонує десяток нічних молодіжних площадок, які у вихідні заповнюються молоддю. Опитані називали караоке-клуб ХхХхХхХ, «Париж», «Сливки», «Rio». Серед більш дорогих та цікавих nightlife-спотів опитані відзначали Module (тут інколи бувають камерні концерти прогресивних виконавців, кінопокази, вініл-паті та ін.), DJ бар «Четверги», «Крыша» (єдиний у місті офіційний тусовочний дах), Labirint (має три танцполи). Але серед опитаних регулярно ходять до нічних клубів лише 9,6 %, а інколи – 25,8 %, тобто третина респондентів. Причому, більшість опитаних вважає найт клуби, на відміну від інших об'єктів міста та локацій, виключно місцем для молоді.

Таким чином, значна частина молоді любить просто гуляти містом без будь-якої мети, тобто фланіруючи вулицями, переважно центральними. У молоді в міському просторі є як улюблені місця (наприклад, дахи ТРЦ та певні кафе, певні вулиці міста), так і ті, що молодь не любить.

Література

1. Де Серто М. По городу пешком. *Социологическое обозрение*. 2008. № 7 (2). С. 24-38.
2. Желнина А. «Здесь как музей»: торговый центр как общественное пространство. *Laboratorium*. 2011. № 2. С. 48-69.

Раку Д.О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Екологічні цінності українців: спроба компаративного аналізу

В епоху глобалізаційних трансформацій та актуальності екологічних загроз існуванню людства, ціннісна зміна теж стає провідною темою наукового вивчення, зокрема й соціологічного аналізу.

На початку 70-х років ХХ ст. Рональд Інглхарт висунув теорію межгенераційної зміни цінностей, що спирається на положення про перехід від

матеріалістичних ціннісних пріоритетів (задоволення фізіологічних потреб, економічна стабільність, соціальна безпека) до постматеріалістичних (можливість індивідуального вибору і самовираження, орієнтація на високий рівень життя, громадська активність, стурбованість проблемами довкілля). Таку зміну вчений пояснював через економічне благополуччя розвинених індустріальних країн – покоління людей, що пройшли соціалізацію у період економічного підйому, від початку не мали труднощів матеріального виживання і тому, закономірно, стурбовані потребами вищого рівня.

Започаткований Інглхартон масштабний дослідницький проект «Дослідження цінностей світу» було розпочато в 1981 році, мережею соціологів у майже 100 країнах світу і підтверджує теоретичні здогадки вченого – економічно успішні, демократичні країни заходу, зокрема країни ЄС, є втіленням зразків постмодерного суспільства та постматеріалістичних цінностей [3, с. 99]. Важливим є положення про те, що для кожного сучасного суспільства характерне поєднання даних видів цінностей, жодне суспільство не може бути однорідним за системою цінностей.

Так, Інглхарт поділив групи людей сучасного західного суспільства відповідно до ціннісних преференцій на «матеріалістів», «постматеріалістів», а також на групу, у якій наявна однакова вага двох типів. В українській соціологічній літературі їх фіксують як «проміжний тип». Відповідно до досліджень Інституту соціології НАН України, з моменту отримання незалежності і до сьогодні в українському суспільстві превалюють матеріальні цінності, хоча й їх частка поступово знижується із кожним роком, поповнюючи групу «проміжного типу» [3, с. 101]. Таким чином, ми можемо стверджувати, що ціннісне тло європейського та українського суспільств значною мірою відрізняється.

Наприкінці ХХ ст. коли негативні наслідки індустріалізації отримують масову критику в ЗМІ, громадськість проговорює наявність глобальної екологічної кризи. Так, носії постматеріальних цінностей бачать перед

постіндустріальним суспільством задачу у зміні поведінкових стереотипів людей у напрямі зменшення обсягів споживання, виробництва та використання природних ресурсів загалом [1, с. 57]. У подальшому нам цікаво зафіксувати відмінності у зрізі екологічних цінностей та практик українців та європейців.

За даними дослідження, з першого погляду здається, що громадяни України залученні до природоохоронної діяльності тождно громадянам ЄС, адже обидві сторони над високо оцінюють важливість охорони довкілля [2, с. 10] та погоджуються із тим, що можуть особисто відігравати роль у захисті довкілля [2, с. 17]. Насправді ж, активними учасниками екологічного руху визнали себе лише 1% опитаних українців [4], що вказує на катастрофічно низький рівень залучення громадян до екологічних ініціатив.

Звертаючись до екологічних практик, бачимо, що українці, по-перше, вдаються до меншого спектру практичних дій, а по-друге, менш чисельно їх притримуються. Так, наприклад, лише 35% громадян України, на противагу 65% європейців, сортують сміття [2, с. 21]. За результатами іншого опитування [5], здійснюють сортування лише 29% українців, хоча й переважна більшість тих, хто не сортує, заявила про готовність його здійснювати у випадку забезпечення відповідних умов.

Переважна більшість українців (76%) користується поліетиленовими пакетами, і водночас є обізнаною про їх недоліки, пов'язані із забрудненням навколишнього середовища [5]. У той же час, 72% громадян ЄС урізали використання поліетиленових пакетів [6].

Результати дослідження фіксують тенденцію більшого, ніж в ЄС, поширення екоатрибутивних практик у сфері енергозбереження серед населення України – зменшили споживання енергії 42% та 35% громадян України та ЄС відповідно [2, с. 21]. Водночас значно менша кількість українців, у порівнянні з європейцями, купують товари місцевих виробників [2, с. 21]. Пояснення таких розбіжностей можна знайти у економічному становищі нашої країни, що визначає пріоритетність стурбованості скоріше матеріальним забезпеченням.

За підсумками, ціннісні системи українського та європейського суспільств відрізняються за рівнем постматеріалізму і, як наслідок, громадяни ЄС є більш залученими до екологічного руху та екологічних практик; у той час як екологічна свідомість українського населення носить скоріш декларативний характер, тобто характеризуються переважанням висловлювань над реальними діями. Низька громадянська активність українців, недостатня розвиненість екологічного руху в нашій країні та переважання економічної мотивації, на нашу думку, є причинами такого становища.

Література

1. Гардашук Т.В. Концептуальні параметри екологізму. Київ: Парапан, 2005. 199 с.
2. Екологічний портрет громадянина України / Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля». 2018. 42 с.
3. Пивоварова Н.П., Хляпатура Б.М. Українська соціокультурна реальність: модерн чи постмодерн, матеріалізм чи постматеріалізм? *Грані: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах*. 2015. № 2. С. 97-104.
4. Ставлення населення до питань екології. URL: <https://dif.org.ua/article/stavlennya-naselennya-do-pitan-ekologii>.
5. Ставлення населення України до питання утилізації відходів. URL: <https://dif.org.ua/article/123344f>.
6. Protecting the environment important for 94% of Europeans. *Eurobarometer – 2017*. URL: http://ec.europa.eu/environment/pdf/18_12_2017_news_en.pdf.

Ризоль О.С.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Фітнес-практики як елемент повсякдення сучасних українських жінок

Сьогодні тисячі людей по всьому світу займаються фітнесом. Навряд чи можна проігнорувати це явище нашого життя або недооцінити ту роль, яку відіграє фітнес у сучасному суспільстві. Популярність занять фітнесом має секрет, який криється в тому, що метою всіх фітнес-програм є не досягнення високих спортивних результатів, а прагнення надати допомогу людям у залученні до здорового способу життя. На основі принципу безпеки будуються всі фітнес-програми. У вузькому сенсі фітнес – це оздоровча методика, що дозволяє змінити форми тіла та його вагу і надовго закріпити досягнутий результат. Вона включає в себе фізичні тренування у поєднанні з правильно підбраною дієтою (вправи та дієта підбираються індивідуально) [2]. Сьогодні все частіше говорять про фітнес як про спосіб і стиль життя, що дозволяє зберігати та зміцнювати здоров'я, врівноваженість емоційного стану, удосконалювати фізичну форму й самопочуття людей. Він неодмінно асоціюється з успіхом у житті й молодістю, постійним прагненням до досконалості.

Велика частина сучасних жінок працюють в умовах напруженої розумової діяльності, психічних навантажень і гіподинамії. Причому кожна жінка в більшій чи меншій мірі незадоволена своїм тілом або відчуває обмеження, пов'язані зі здоров'ям. Існують частини тіла, які вона хотіла б відкоригувати. У зв'язку з цим заняття фізичними вправами є однією з форм збереження здоров'я і корегування свого тіла. Без них неможливо мати високу працездатність і міцне здоров'я. Дана проблема є досить актуальною, адже сучасній жінці важко обрати серед різноманіття пропозицій вид тренувань, знайти час, а знайти особисту мотивацію. Невизначеність саме ролі фітнесу як частини здорового життя жінки, а також його місця серед повсякдення дає нам право вивчати більш детально цю

тему.

Заняття сприяють підвищенню духовно-діяльнісного потенціалу особистості, розширенню діапазону функціональних можливостей організму, попередження стомлення, а також активізації процесів відновлення і психологічної профілактики. Ця культурна сфера націлена на відтворення ряду соціально значущих цінностей: поліпшення якості життя, параметрів здоров'я, формування краси і тілесної гармонії, виховання працьовитості, формування громадянської активності, формування фітнес-культури – культурні цінності. Фітнес-культура є багатовимірним соціокультурним феноменом. Її структуру складають фітнес-клуби, центри, студії, тренажерні зали, фіто-бари, послуги SPA. Величезний соціальний потенціал, який укладено в фітнесі, представлений різноманітними типами і організаційними формами, які необхідно більш ефективно використовувати у всіх процесах життя суспільства [4].

Повсякденність – це життя в цілому, усі життєві реалії, це буденне, природне середовище, актуальне «тепер» і «тут» буття людини, що включає в себе весь спектр її особистісних виборів. Людина, з розмаїттям її потреб та інтересів, є висхідним пунктом осмислення історії та культури повсякденності. Повсякденне життя різноманітне і багатолике.

На нашу думку, у повсякденні за домінуючим способом виявлення життєдіяльності можна вирізнити кілька важливих сфер (зі значною мірою умовності меж між ними):

- 1) трудову (праця, навчання);
- 2) дозвіллієво-відпочинкову (читання, відвідування театру, цирку, кіно, музеїв, виставок, заняття спортом, іграми, розваги, свята, урочистості, мандрівки);
- 3) репродуктивно-забезпечувальну (харчування, лікування, торгівля, транспорт, одяг, побут);
- 4) приватно-родинну (сім'я, родина, кохання, шлюб, діти, дім);
- 5) комунікативно-громадську (товариства, дружба, об'єднання).

Сфера повсякденності – сфера узгоджених дій, такої поведінки, де всі взаємопов'язані один з одним і інтерпретують світ разом [3, с. 8, 12, 15]. Повсякденність виступає невід'ємною часткою нашого чуттєвого і раціонального досвіду, накопичувачем і транслятором актуальних для нас значень. Вона присутня тут і зараз, хоча ми її не помічаємо (як не бачимо повітря, що нас оточує, яким ми дихаємо і яке забезпечує режими функціонування підсистем нашого організму) і забезпечує культурно-історичний розвиток людини у просторі і часі [1].

Кажучи про здоровий спосіб життя та його поширеність серед відвідувачів фітнес-клубів, слід зазначити, що для більшості з них здоровий спосіб життя представляється як, по-перше, відсутність шкідливих звичок (куріння, алкоголь, наркотики, переїдання, гіподинамія), по-друге, регулярне заняття фізичними вправами, а також як правильне харчування та відсутність / мінімізація стресів.

Література

1. Золотухина-Аболина Е.В. Повседневность: философские загадки. Киев: Ніка-Центр, 2006. 289 с.
2. Сайкина Е.Г., Пономарев Г.В. Семантические аспекты отдельных понятий в области фитнеса. *Теория и практика физической культуры*. 2011. № 8. С. 6-10.
3. Сенявский А.С. Повседневность как методологическая проблема микро- и макроисторических исследований (на материалах российской истории XX века»). *История в XXI веке: историко-антропологический подход в преподавании и изучении истории человечества: пособие для преподавателей вузов* / под общ. ред. В.В. Керова. Москва: Московский общественный научный фонд, 2001. С. 25-34.
4. Скумин В.А. Культура здоровья – фундаментальная наука о человеке. Новочеркасск: ТЕРОС, 1995. 132 с.
5. Чернявска О. Фітнес як стиль життя: особливості розвитку в Україні (на прикладі мегаполісів). *Український соціологічний журнал*. 2012. № 1-2. С. 79-87.

Соловйова А.О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Дуальна освіта в Україні: основні характеристики та переваги

Сучасний світ дуже динамічний, останні десятиліття зростає швидкість змін у глобальних соціокультурних процесах. Наша країна не є виключенням, за останні роки значно підвищився розвиток різних соціальних інститутів і систем, зокрема системи професійної освіти. Багато у чому наша країна запозичує приклад розвитку європейських країн, що стосується саме освітніх програм, то тут головним нашим орієнтиром є Німеччини та її досвід із організації професійної освіти.

Сформована десятиліттями, система освіти у Німеччині сьогодні успішно забезпечує підготовку висококваліфікованих спеціалістів як для власних потреб, так і для європейських підприємств. Завдяки налагодженому процесу співпраці урядових структур, що займаються питаннями педагогіки та освіти, вдалося виробити критерії якості підготовки спеціалістів з багатьох професій і розвинути високоефективну систему професійної освіти [1].

Дуальна форма здобуття освіти – це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктів освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору [2].

Головна увага у дуальних моделях освіти приділяється тому, що повинні засвоїти майбутні працівники для того, аби мати найбільш високу ефективність у роботі після отримання освіти, у тому числі, навчитися взаємодіяти з колегами на робочому місці та засвоїти основні робочі процеси та процедури.

Освіта у рамках дуальної системи, покращує співпрацю ринку праці та освіти, надає можливість швидко реагувати на постійно мінливі вимоги соціуму та дозволяє впроваджувати систему навчання впродовж усього життя, за допомогою:

- покращення безперервного професійного розвитку шляхом надання освітніх і науково-дослідних можливостей для дорослих студентів;
- підвищення цінності навчання, що забезпечує переваги для компаній, державних і приватних установ та організацій;
- зміцнення інноваційної діяльності вищих навчальних закладів та політики щодо навчання впродовж життя [3].

В Україні дуальна освіта розпочала своє існування відносно нещодавно, основна концепція розвитку освіти українці у цьому напрямку була запропонована у 2018 році, вона передбачає такі основні моменти:

- освіта відбувається одразу на двох рівнях: в освітньому закладі та на підприємстві у рівній частині. 50% часу на виробництві та 50% часу на лекційних заняттях;
- результати навчання оцінюються (спільно або окремо) і роботодавцем, і ЗВО;
- роботодавець бере участь у відборі учнів, що навчатимуться на програмі;
- учасник програми повинен мати право на працевлаштування в Україні відповідно до законодавства.

В останні роки освіта в Україні втратила свої основні функції та перейшла до стану формальності, тепер ж, з новою системою дуальної освіти, ситуація має змінитися. Очікується підвищення мотивації до навчання та конкурентоздатності працівників. Підвищиться якість підготовки фахівців, модернізуються освітні програми. Це у свою чергу призведе до зростання рівня зайнятості молоді, посилення ролі роботодавців, скоротиться адаптивний період у випускників ЗВО на робочому місці та вимоги ринку праці будуть виконані у більшій ступені, ніж зараз [4].

Отже, загалом можна сказати, що впровадження дуальної системи освіти в українські освітні програми буде нести позитивний вплив на покращення якості освіти, підвищення рівня працевлаштування випускників. Можна також

сподіватися, що освіта в Україні перестане носити формальних характер навчання «задня диплому», нарешті ЗВО будуть випускати профільних спеціалістів. Щ зможуть найти своє місце у обраній сфері, що сприятиме економічному зростанню України та покращить ситуацію на ринку праці.

Література

1. Козак Т. Особливості організації та функціонування дуальної системи професійної освіти Німеччини. *Репозитарій Тернопільського Національного Економічного Університету*. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua.pdf>.

2. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

3. Дернова М. Дуальна модель вищої професійної освіти дорослих: Європейський досвід. *Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського*. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua.pdf>.

4. Гриневич Л. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. *Урядовий портал органів виконавчої влади України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/17-presentation-2018/09.2018/pidgotovki-fakhivtsiv-za-dualnoyu-formoyu.pdf>.

Тарасов М.В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Практики споживання «магічних послуг»:

типи, фактори, основи актуалізації

У ХХІ столітті відбувається відродження та реінтеграція, як здавалося, зниклих форм магії, таких як: ворожіння, шаманство, ірраціональних (магічних) представлень про речі, традиційної медицини та ін. Таким чином, теза М. Вебера, що доля нашого часу характеризується процесами раціоналізації та інтелектуалізації і, понад це, «розчаклуванням світу» [1, с. 335] нівелюється актуалізацією магічного типу мислення, та популярністю магічних практик і

магічних послуг.

Основними факторами актуалізації магічного типу мислення, та магічних практик є:

1) Поривання людини з природним світом; поривання окремою людиною зі людством; глобалізаційні та глокалізаційні процеси в сучасному суспільстві.

2) Криза раціоналістичного типу мислення; криза класичних наукових ідеалів; недовіра до наукового мислення.

3) Технічний прогрес; неосяжність артефактів технічного прогресу для окремої людини; приймання артефактів технічного прогресу як магічних, ритуалізація цих артефактів.

4) Криза попередніх цінностей; пошук нових духовних цінностей; синкретичний характер духовності; пошук психологічного заспокоєння в магічних практиках, реінтеграція їх в сучасне суспільство.

Основним проблемним полем в магічному «ренесансі» є конфлікт між двома типами мислення, між раціоналістичним (науковим) та ірраціоналістичним (магічним). Конфлікт полягає в розділенні цих двох типів мислення, та можливості домінування лише одного із них. Проте, слід позначити, що непризнання як типу мислення магії витікає з раціоналістичної моделі мислення. З цього витікає, що наука та магія це полярні точки зору і де магія є архаїчним рудиментом, що більше не має значення. Однак, це не так. Є. Девіс у власному дослідженні стверджує, що магія і технічний прогрес на протязі історії супроводжували та взаємно стимулювали один одного, наприклад алхімія, винайдення магнетизму, електричного струму, першої телеграфної лінії, телефону і нарешті винайдення інтернету були пов'язані з магією, вона або допомагала створювати дані пристрої, або була полем для осмислення цих винаходів [2]. Це також стверджував М. Еліаде, в дослідженні алхімії, де «древні природні науки» переформовувались в сучасні емпіричні техніки, відбувалося їх переосмислення [3]. Б. Малиновський пояснює необхідність в магічному мисленні в випадку недостатності власних знань, саме тоді людина звертається до магії.

Також, досліджуючи тробріанські племена, йому вдалось прийти до висновку, що «наука» і магія в даних групах успішно співіснують, та не винищують один одного [4, с. 26-36]. Таким чином, ми бачимо, що наука (раціоналізм) та магія (ірраціоналізм) це паралельні форми мислення, що співіснують на протязі тисяч років.

Загалом, проаналізувавши підходи до вивчення магії, ми прийшли до висновку, що сутність магії розкривається в наступних аспектах:

- 1) магія пов'язана с особливою магічною реальністю;
- 2) магія і магічне мислення є способом пізнання;
- 3) магія виступає як спосіб «приручення» світу, техніка виконання побажань;
- 4) магія є способом утворення груп, та управлінням масового мислення.

Також, ми провели дослідження за допомогою методу глибинного інтерв'ю, на тем «Практики споживання магічних послуг: типи, фактори, основи актуалізації», де отримані дані ми структурували на 5 сенсових блоків:

- 1) досвід бачення та участі в магіко-містичних подіях життя інформанта;
- 2) типи магічного досвіду та його інтерпретації;
- 3) типи магічного досвіду в оселі: практики оберігання;
- 4) магічні послуги: типи, причини користування, інтерпретації;
- 5) пізнавальні аспекти магічного досвіду та практик.

Ми прийшли до висновку, що магія актуалізована в житті наших інформантів, та є символічною системою, яка існує поза залежності від людей, що має опосередковані важелі впливу на людину. Виникає в кризові моменти життя, коли старі цінності, основи життя – знищені, або знаходяться в загрозі. Актуалізується віра в ворожіння, передбачення майбутнього, контагіозний зв'язок між речами, віра в магічне, оскільки існування «тут і зараз» не влаштовують, або зруйновані. Основами користування магічними послугами, основою формою яких були: ворожіння, онлайн-ворожіння, знахарство. Послугами яких користувалися лише в кризових моментах життя, коли офіційна

медицина, старі системи ідей, чи цінності не працювали, або були зруйновані. Деякі інформанти сприймали власний магічний досвід як похибку сприйняття, внаслідок обмежень організму, однак не заперечували існування певної символічної, містико-магічної системи навколо них.

Таким чином, магія є інтегрованою в суспільство символічною системою, котра соціокультурною організацією людської діяльності, в котрій об'єднані досвід, реальність і де на основі символів, та магічних ритуалів, здійснюється «приручення» світу.

Література

1. Вебер М. Избранные произведения: пер. с нем.; сост., общ. ред. Ю.Н. Давыдова. Москва: Прогресс, 1990. 808 с.
2. Девис Є. Техногнозис: мифы, магия и мистицизм в информационную эпоху. URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=102873>.
3. Элиаде М. Азиатская алхимия. URL: http://platon.net/load/knigi_po_filosofii/filosofija_religii/ehliade_m_aziatskaja_alхимija/31-1-0-2104.
4. Малиновский Б. Магия, наука и религия: пер. с англ. А.П. Хомика. Москва: Академический проект, 2015. 298 с.

Таценко Г.Г.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Специфіка та результат людського дозвілля в соціальних мережах

Актуальність цієї теми полягає в сучасній повсюдності соціальних мереж, і інших продуктів Інтернету та інформаційного суспільства, що утворюють віртуальну реальність та змінюють специфіку комунікації. Саме час дослідити як відбуваються ці процеси у мережевому просторі, та як це на нас впливає, які наслідки може мати у майбутньому, як з цим взаємодіяти.

Ми спробуємо виявити ті наслідки, які людина отримує в результаті проведення часу в мережі Інтернет та соціальних мережах. Для цього ми

проаналізуємо специфіку процесів в соціальних мережах і те, як це впливає на людину, що проводить у мережі Інтернет свій вільний час.

Соціальні мережі – це принципово нова область створення, відтворення і організації соціальних відносин. Вони забезпечують широкі можливості здійснення різноманітних соціокультурних практик. Соціальні мережі сприяють реалізації базових соціальних потреб їх користувачів.

У сучасній дійсності при взаємодії з соціальними мережами ми можемо відчуті деякі специфічні нюанси віртуальної комунікації. Одним із аспектів мережевих ресурсів є інтеграція та стирання меж між віртуальною реальністю та дійсністю. Соціальні мережі (наприклад, YouTube та Instagram) пропонують користувачам високий рівень інтерактивності, постійну комунікацію між творцем контенту і його поглиначем.

У сучасну епоху кожен користувач Інтернету може не тільки користуватися благами соціальних мереж, але і створювати контент. Це відрізняється від попередніх часів де артефакти створювали лише професіонали.

Людина при взаємодії з певними явищами має свої сподівання від контакту з віртуальним середовищем. Так соціальні мережі частіше всього виступають як середовище для самоствердження, самовираження, самоідентифікації, самопрезентації, соціалізації, спілкування та демонстрації способу життя. Віртуальний світ стає простором для втілення бажань, звичок, фантазій, реальних чи вигаданих.

Інтернет та соціальні мережі становляться інструментами для отримання популярності, як звичайних людей, так і ідей та продуктів. Соціальні мережі заохочують людей в користуванні ними, а в якості бонуса пропонують суспільне визнання, яке вимірюється в кількості переглядів та лайків.

Безмежність інтернет-простору дає можливість помістити у нього той контент чи новину, що не має місця в ефірі офіційних каналів зв'язку. Безмежність інтернет-простору продукує неймовірні обсяги містимої інформації, більше, ніж будь де.

Негативними наслідками проведення дозвілля в просторі соціальних мереж може бути: криза ідентичності (в умовах занадто інтенсивного впливу множинних віртуальних комунікацій в віртуальних просторах, а також під впливом дуже інтенсивних інформаційно-комунікаційних потоків), ідентифікація індивіда з конкретною соціальною групою (із-за комунікації з численними, різноманітними віртуальними соціальними групами людина неминуче приходить до «розмитості» власної ідентичності, бо втрачається в океані взаємодій, впливів, емоцій), помилкова самоідентифікація та інше.

Соціальні мережі (особливо такі, як Instagram) виступають трансляторами масової культури. Вони задають моду і диктують свої правила щодо конструювання ідентичності, позиціонування та комунікації. В контексті соціальних мереж кожен є актором та сценаристом, грає свою роль, пише сценарії та сюжети. Кожен з нас обирає нішу згідно з амплуа чи навпаки і продукує певний контент. Вигляд в віртуальній реальності часто відрізняється від дійсності, із-за чого людина може розчаруватися як в собі, так і в дійсності та оточуючих.

Отже, соціальні мережі – це сильний інструмент в формуванні громадської думки. Віртуальні соціальні мережі отримали інтерпретацію в термінах віртуальної реальності, як особливого способу буття, в контексті досягнення соціальної ідентичності та здійснення самопрезентації в рамках інтернет-комунікації. Але головним являється інше: кожен із нас сам визначає місце віртуальної реальності у своєму житті, тому перед тим, як вступати в простір віртуального дозвілля, треба провести для себе межу допустимого, щоб контролювати процес, а не бути безвільною лялькою.

Література

1. Павлова Н.В. Негативные коммуникации и кризис идентичности. *Известия Саратовского университета. Серия: Философия. Психология. Педагогика.* 2015. № 1. С. 50-52.

2. Устинкина К.Г. Виртуальные социальные сети как объект изучения.

Социология науки и технологий. 2016. № 1. С. 194-200.

3. Фокин А.А. Эпоха интернет-визуальности: YOUTUBE, INSTAGRAM, GIF, COUB. *Челябинский гуманитарий.* 2013. № 2. С. 80-86.

Ушкалов М.О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Релігієзнавець як науковець, експерт, інтелектуал

Виходячи зі спеціалізації мого навчання та нинішньої ситуації в країні та світі, досить актуальним постає питання прикладної складової релігієзнавства. Саме цій проблемі присвячена стаття кандидата філософських наук Олега Кисельова «Релігієзнавець як науковець, експерт та інтелектуал» [1]. Спробуємо на основі критичного осмислення ідей О. Кисельова здійснити артикуляцію демонстрації прикладної складової релігієзнавства та суспільної ролі релігієзнавця.

Аналізуючи питання впливу релігієзнавства на соціальну реальність, автор статті зазначає, що нині існують альтернативні позиції щодо взаємодії цієї дисципліни з суспільством. Одна з них полягає в тому, що академічне вивчення релігії не тільки може, але й має впливати на суспільний розвиток; інша – наголошує на необхідності досягненні повної свободи релігієзнавства від впливу політики та релігії. Позитивно відповідаючи на питання щодо того «чи мають релігієзнавці брати участь у суспільних дискусіях та впливати на владні рішення і формулювати власні дослідження таким чином, щоб їхні результати можна було використати на практиці», Кисельов розкриває три можливі суспільні ролі релігієзнавця: як соціального науковця, експерта та інтелектуала.

Отже, вбачаючи мету соціальних наук в кращому розумінні суспільства для його удосконалення, дослідник вважає, що релігієзнавство як соціальна наука має давати розуміння щодо форм функціонування релігії як соціального феномену у суспільстві та визначати, які з них є конструктивними, а які –

деструктивними. При цьому говорячи про «свободу від оцінки» у релігієзнавстві Кисельов наголошує на необхідності такої в питанні визначення онтологічного статусу релігії, її доктрини та практики. Однак релігієзнавець може та повинен «оцінювати окремі доктрини чи практики з перспективи користі чи небезпеки для суспільства або людського життя». Наприклад, у нинішній складній суспільно-політичній ситуації в Україні можливо дати оцінку, наскільки та чи інша заява керівника релігійної організації сприяє, наприклад, збереженню цілісності країни чи, навпаки, підігриває сепаратистські настрої у регіонах. Особливу увагу в цьому питанні автор звертає на особисту відповідальність релігієзнавця як соціального науковця перед суспільством і за результати своїх досліджень, і за те, як ці результати цим суспільством сприймаються і застосовуються.

Презентуючи роль релігієзнавця як експерта, Кисельов зазначає, що існують два розуміння того, хто є експертом. Перше розуміння близьке до ролі соціального науковця: експерт, це той, хто робить експертизу. Друге є близьким до ролі публічного інтелектуала і полягає в розумінні експерта як того, хто може доступно пояснити, розтлумачити, «проаналізувати» для широкого загалу якусь специфічну ситуацію (проблему, подію і т.д.), якою він фахово займається (медійний експерт). Важливим в цьому сенсі є розуміння, що експерт повинен шукати оптимальне рішення проблеми, а не обгунтовувати вже прийняте. Що стосується визначення, хто є медійним експертом, то тут автор доходить висновку, що у ролі експерта з релігійних питань може виступати і не релігієзнавець, а будь-який фахівець із соціогуманітарної сфери, у тому числі й представник релігійного середовища. Але різниця між експертами-релігієзнавцями та релігійними інсайдерами (наприклад, речниками чи представниками релігійної спільноти) полягає у тому, що експерти виносять пропозиції та рекомендації як діяти, але не беруть участі у цій діяльності. Проте необхідно пам'ятати, що експерти можуть давати пропозиції та рекомендації релігійним організаціям нарівні із органами державної влади.

Оскільки основною функцією релігієзнавця як науковця, на думку Олега Кисельова, перш за все, має бути об'єктивний та неупереджений аналіз релігійної сфери, актуальні результати досліджень, безперечно, мають бути надбанням не лише органів державної влади, але й широкої громадськості, зацікавлених суб'єктів українського суспільства та засобів масової інформації. Однією з можливостей досягнення цієї мети є перетворення на науковця-інтелектуала, тобто досягнення самостійного виходу у публічний простір і популяризації власних здобутків та здобутків своїх колег. З одного боку, така публічна роль релігієзнавця цілком можлива, доречна й набагато ефективніша, з іншого – є загроза з часом стати більше інтелектуалом, аніж науковцем з перетворенням наукової діяльності на коментування актуальних релігійних подій. Однак, якщо публічні виступи будуть зваженими та обмеженими, то це матиме не лише позитивний вплив на суспільний імідж релігієзнавства, але й на рівень обізнаності суспільства щодо можливих ризиків та перспектив розвитку релігійної сфери. Протиставляючи експертів та інтелектуалів, Кисельов говорить про те, що роль перших є більш прагматичною та відповідальною, тоді як другі можуть дозволити собі лишатися сторонніми спостерігачами.

Підсумовуючи, хочеться сказати, що релігієзнавець нині може бути не лише затребуваним, але й впливати на стан суспільства, пам'ятаючи про власну відповідальність.

Література

1. Кисельов О.С. Релігієзнавець як соціальний науковець, експерт та інтелектуал. *Практична філософія*. 2014. № 3. С. 10-15.

Федина В.А.

Днепровский национальный университет имени Олеся Гончара

Социальные практики граждан в городском пространстве

Городское пространство имеет физическую составляющую, представленную зданиями, памятниками, улицами, площадями и садами; эти реалии места бывают как общественными, так и частными. Город современного типа достаточно ясно очерчен символической границей, не имеющей оградительной ценности или разделительной функции.

Сегодня город задает характеристики современного общества, траектории его изменения. Таким образом, изучая город и социальное пространство, становится возможным решать проблемы, связанные с современными тенденциями в экономике, политике, культуре и других сферах, влияющих на жизнь общества.

Категорию социальной практики следует отнести к числу базовых, основополагающих в социологической науке. Современные социологи используют ее в качестве инструмента, позволяющего раскрыть широкий спектр явлений и событий общественной жизни как разновидностей социальных практик. Вместе с тем толкование категории весьма неоднозначно, и требуется ее переосмысление с позиций современных концепций понимания социальной действительности [1].

Интерес к феномену «социальных практик» возрождается в контексте «практического поворота» (practice turn) – фокусировке значительной части социологической теории на сфере повседневности, а также выделения мира опривыченных действий в самостоятельную область исследований и формирования нового подхода к исследованию общества на основе понятия «социальные практики». Теорию социальных практик в социологии развивали П. Бурдьё, П. Бергер, Т. Лукман, Л. Витгенштейн, Г. Гарфинкель, Э. Гидденс, К. Гирц, И. Гофман, Т. Парсонс, А. Шюц и др.

Следует отметить, что в настоящее время выполнение важнейших функций гражданского общества – демократической социализации граждан, защиты их прав и свобод, осуществления общественного самоуправления, воспроизводства социальной структуры и снятия напряжений, обеспечения доступа к участию в государственных и общественных делах и т.п. – реализуется далеко не в полной мере. В связи с этим все большую актуальность приобретают вопросы о степени включенности самих граждан в организацию общественной жизни, возможностях актуализации социального потенциала профессионалов и лидеров сообществ, и организаций, а также практического применения данного потенциала в развитии российских регионов.

Следует признать, что сама идея гражданского общества, как и вопрос о путях его реализации, к настоящему времени не получили должного концептуального оформления и практического подкрепления. Не удивляет тот факт, что понятия «гражданское общество», «гражданин», «гражданственность» не получают своего надлежащего содержательного воплощения в жизни россиян. Тем не менее к субъектам гражданского общества мы относим как отдельных граждан, так и социальные группы населения, общественные и сословные организации и институты, образующие в нашей стране обособленную, самостоятельную идейно-общественную силу, в определенной степени, возможно, оппозиционную официальной власти, но вместе с тем легитимную (законную), признаваемую государством и всем обществом [3].

Концепции городских гражданств: он позволяет понять, как горожане взаимодействуют с городскими инфраструктурами и каким образом инфраструктуры могут, вынуждают, а иногда наоборот – ограничивают участие горожан в управлении и трансформации города [2].

Будучи процессом, в котором формируются идентичности, границы социального пространства и практики, гражданство позволяет связывать действия отдельных людей или коллективов, направленные на координацию совместной жизни, к примеру, жизни города. Если же говорить о риторике

призывает к реорганизации инфраструктур, именно гражданство позволяет перевести понятия «для города», «общее» и «ответственность» в практику участия в управлении городом. В этом смысле, городские гражданства работают как «гражданства снизу», или «бунтарские гражданства», в отличие от классического понятия гражданства как присваиваемого государством «сверху». В такой концептуализации гражданство становится не состоянием или статусом, который государство приписывает людям для того, чтобы осуществлять управление и контроль, но практикой, и эта практика может соотносить человека с сообществами разного масштаба. Ряд исследователей рассматривают город в качестве такого сообщества. Работая с концепцией «права на город», они показывают, как в различных повседневных режимах реализуется принадлежность к городскому воображаемому сообществу [2].

Таким образом, социальная реальность предстает исследователями как сплетение социальных практик. Совокупность таких практик позволяет представить социальную картину общества в целом. Изучение деятельности людей через призму социальных практик представляет собой взаимосвязь теоретических и эмпирических исследований их опривыченных (рутинных) действий в рамках тех или иных институтов или организаций.

Література

1. Антонова Н.Л. Социальная практика: теоретико-методологические основания исследовательского анализа. URL: <http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/18276/1/iuro-2009-70-11.pdf>.
2. Головнёва А.В., Чернышева Л.А. Пластик, велосипеды и городские гражданства: два случая реорганизации инфраструктур в Санкт-Петербурге. *Журнал социологии и социальной антропологии*. 2017. Вып. 20 (3). С. 7-31.
3. Когай Е.А. Социальные практики гражданского участия в развитии регионов Центрального Черноземья. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnye-praktiki-grazhdanskogo-uchastiya-v-razviii-regionov-tsentralnogo-chnozemya>.

Щедріна П.Ю.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Шлюбно-сімейна установка серед ціннісних орієнтацій сучасної молоді

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю наукового осмислення мотивації шлюбного вибору молоді на сучасному етапі.

Сім'я – базовий інститут суспільства; основний осередок відтворення населення функціонує на принципах взаємодії різних поколінь, їх солідарності і взаємодоповнення [5]. Однак майбутнє сім'ї залежить від молоді і, в першу чергу, від системи життєвих цінностей і орієнтації, поглядів молоді на шлюб і сім'ю, на форми шлюбу і гендерні відносини, сімейні стосунки та установки. З соціологічної точки зору, вивчення шлюбності, партнерства та їх місця у системі ціннісних орієнтацій більшою мірою актуально в середовищі молоді, оскільки саме ця соціально-демографічна група є основою майбутнього суспільства у фамілістичному аспекті [6].

Отже, шлюбно-сімейна установка – це позиція особистості щодо шлюбу та сім'ї, сформована на основі досвіду, яка визначає стан готовності до шлюбу і поведінку людини в шлюбно-сімейній сфері [3].

Вивчаючи проблеми сім'ї в різних країнах світу, соціологи дійшли висновку, що рівень розлучень в тому чи іншому суспільстві залежить від шкали цінностей [1]. Наприклад, в так званих індивідуалістичних культурах, де визначальним у взаєминах стають особисті почуття і бажання, розлучення більш часте явище ніж в комунальних культурах, де сімейні взаємини регулюються переважно загальними нормами, правилами і обов'язками [4].

В Україні в цьому сенсі складалася специфічна ситуація: були відсутні чіткі ціннісні орієнтири, які визначали місце і роль сім'ї в суспільстві, були порушені зв'язки сім'ї з державою, тобто відповідальність за молоду сім'ю і шлюб все більше повинні були брати на себе дорослі члени сім'ї, які і психологічно і матеріально часто були до цього зовсім не готові [2].

Соціологічне дослідження, яке було проведено нами у період жовтня-листопада 2018 року, дало можливість отримати інформацію про пріоритети в системі цінностей сучасної молоді, її поглядах на сім'ю і шлюб, встановити їх сімейно-шлюбні установки. За його результатами можна стверджувати, що найбільш важливим для сучасної молоді є здоров'я, однак на другому місці серед цінностей – сім'я, діти, любов, згодом і матеріальні аспекти – матеріальний добробут, хороша робота і професійна зайнятість.

Існують визначена гендерна диференціація поглядів: якщо в системі життєвих пріоритетів жінок після здоров'я наступним є сім'я і діти, то для чоловіків на другому місці – матеріальний добробут і професійна зайнятість, а економічна незалежність для багатьох з них навіть важливіше, ніж сім'я.

Велика частина молоді налаштована на подружнє життя, створення власної сім'ї, народження дітей. За результатами опитування, про вік 30-34 роки дев'ять з десяти молодих людей має досвід подружнього життя, а 75% респондентів, які не перебувають у шлюбі, планують одружитися в майбутньому (73% чоловіків і 79% жінок).

Орієнтуючись на створення власної сім'ї, сучасна молодь керується моральними пріоритетами: головними мотивами вступу в шлюб для неї є любов, бажання мати поруч рідну людину. Меркантильні мотиви, які іноді приписують молоді, не є поширеними: бажання забезпечити себе матеріально є одним з найменш розповсюджених мотивів шлюбу (це головний мотив лише для 2% опитаних). Дуже рідко мотивами одруження є бажання батьків, страх самотності, бажання «бути не гірше інших» або нестача інтимних відносин. Бажання мати дітей в наш час не є головним мотивом шлюбу, однак залишається одним з його мотивів майже для кожного третього респондента у всіх вікових групах.

Серед молоді основною формою шлюбного партнерства залишається традиційний зареєстрований шлюб – велика частина молоді має саме такий шлюб або планує його в майбутньому. Разом з тим набуло поширення сексуальне партнерство як етап пошуку шлюбного партнера і шлюбне партнерство

(незареєстрований шлюб), як випробувальний етап перед офіційним шлюбом. Однак, реєстрацію ж шлюбу молодь відкладає до завершення певного періоду (навчання, працевлаштування, досягнення бажаного рівня матеріального благополуччя та ін.), але при цьому вважає, що народити дитину краще в зареєстрованому шлюбі, не дивлячись на те, що дитина – не є мотивом укладання шлюбу.

Існують певні гендерні відмінності щодо визначення передумов успішного шлюбу, хоча не дуже істотні: і чоловіки, і жінки найбільш важливими передумовами успішного шлюбу визнають повагу та підтримку між членами подружжя і подружню вірність, на третьому місці – матеріальний достаток. Однак якщо наступною за «кількістю набраних голосів» у чоловіків стала задоволеність сексуальними стосунками, то у жінок – готовність обговорювати сімейні проблеми. Для жінок більш значущою, ніж для чоловіків, є наявність дітей у шлюбі та справедливий розподіл обов'язків між подружжям.

Література

1. Голод С.И. Будущая семья: какова она? (социально-нравственный аспект). Москва: Знание, 1990. 62 с.
2. Дымнова Т.Н. Психология семейного образа жизни: Учебно-практическое пособие. Москва: Педагогическое общество России, 2005. 144 с.
3. Пителин С.М. Формирование готовности студентов к созданию семьи. Астрахань, 2005. 137 с.
4. Слюсар Л.И. Шлюб, сімя та дітородні орієнтації в сучасній Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2008. № 2. С. 92-94.
5. Солодников В.В. Социология социально-дезадаптированной семьи. Санкт-Петербург: Директ, 2007. 384 с.
6. Ярина Е.В. Теоретический анализ понятий «ценности» и «ценностные ориентации». URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/teoreticheskiy-analiz-ponyatiy-tsennosti-i-tsennostnye-orientatsii>.

Яценко Н.Ю.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Громадянська ідентичність як теоретичний конструкт

Політична ідентичність особистості формується внаслідок усвідомлення суспільного блага, цінностей суспільства; залученості у політичний процес, і як наслідок ототожнення себе із суб'єктами політичного процесу і їх ідейно-змістовними позиціями; відмежування себе та своєї групи від носіїв іншої політичної ідентичності; емоційної включеності у політичну сферу; співвіднесення себе із політичними інститутами та усвідомлення себе, як суб'єкта політичного процесу [2, с. 73]. Умовно в політичній ідентичності виділяють державний та громадянський аспекти. З цього приводу Неллі Галактіонова пише: «Державний [аспект] виражається виключно адміністративним закріпленням статусу громадянина країни, який присвоюється автоматично (по праву народження або шляхом спеціальних процедур отримання громадянства для мігрантів і характеризується як формалізований, приписуваний ззовні). Громадянський аспект має на увазі ціннісно-когнітивне наповнення, що реалізовується в рамках патріотичних почуттів, прихильність цінностям країни» [1, с. 12].

Під громадянською ідентичністю розуміють не просто усталену позицію особистості «за» або «проти» певного політичного інституту або феномену, що присутній у соціальному оточенні особистості, але й одну із складових цілісної ідентичності особистості, адже «під ідентифікацією розуміють процес становлення уявлень індивіда про себе, своє місце в світі, відносини зі статусною та референтними групами» [4, с. 7]. Тобто феномен громадянської ідентичності варто розглядати не просто як індивідуальну прихильність або ворожість до держави, тієї чи іншої партії, або громадянської організації чи руху. Громадянська ідентичність індивіда пов'язана з державою, суспільством, у яких він функціонує, з соціально-економічними, культурними їх характеристиками,

які чинять певний вплив на формування та структурування уподобань та ціннісних орієнтирів індивіда. Як писав Юрген Габермас, «нація громадян здобуває свою ідентичність не через етнічно-культурні подібності, а в практиках громадян, що активно використовують свої демократичні права на участь та комунікацію» [7, с. 221].

У формуванні громадянської ідентичності важливу роль відіграє те, як держава структурована економічно і соціально, які має культурні розбіжності всередині, ключові історичні процеси, які допомагали та допомагають формувати соціальні інститути. Отже громадянська ідентичність перебуває у взаємозв'язку з державою і громадянським суспільством, через які вона конститується та трансформується, здобуваючи власний позитивний або негативний досвід. Громадянське суспільство стає партнером держави у формуванні та утвердженні нової ідентичності, в побудові її інститутів, у подоланні опору інститутів існуючої ідентичності. Наслідуючи М. Кастельсу [8, р. 7-8], Ірина Семененко вважає, що громадянська ідентичність є конститутивною основою сучасної політичної нації та існує у двох базових формах взаємодії із державою: лояльна (легітимізуюча) та критична (протестна). Остання форма спрямована на зміну політичного режиму, який не відповідає громадянським цінностям, або ж на удосконалення усталених політичних інститутів [5].

Громадянська ідентичність буде вважатися повноцінною, якщо: людина сама себе вважає громадянином («Я – фактор»); співтовариство, починаючи з груп членства і закінчуючи таким узагальнюючим суб'єктом, як народ, визначає людину як громадянина («Ми – фактор»); інші особи, узагальнюючі «Вони» («Інші», «Чужі», «Вороги») визнають людину громадянином («Вони – фактор»). У процесі формування ідентичності спільним для громадян є визнання пріоритетної ролі соціальних взаємодій. Важливу роль відіграють такі компоненти як: історія (історична пам'ять, політична практика); культура (цінності, світогляд); дискурс (знання, інформація).

У цілому, громадянська ідентичність постає як нормотворчий та регулятивний фактор в системі соціальної комунікації між громадянами та владою. Свідченням та запорукою сталого розвитку громадянської ідентичності є колективне «Я», що формується через інститути громадянського суспільства та інші (стихийні, неінституціоналізовані) форми самоорганізації громадян [3, с. 14]. Сформованою громадянська ідентичність може бути тоді, коли особистістю не тільки усвідомлюється її належність до держави, громадянином якої вона є за своїм статусом, та належність до спільноти співгромадян, пов'язаних між собою перш за все економічними та політичними зв'язками [6, с. 112], але й набувають ціннісної значущості всі атрибути державності, її символіка (Конституція, державні символи, державні свята, визначні історичні дати, видатні особи, що шануються як «національні герої» тощо), а спільна з іншими співгромадянами «територія життя» сприймається як Батьківщина. Саме на ці ідентитети орієнтується особистість, визначаючи своє місце у соціальному просторі.

Література

1. Галактионова Н.А. Гражданская идентичность как компонент личностной идентичности. *Социология. Экономика. Политика. Известия высших учебных заведений*. 2010. № 1. С. 10-12.

2. Малинова О.Ю. Макрополитическая идентичность. *Политическая идентичность и политика идентичности*: в 2 т. Т.1. Идентичность как категория политической науки: словарь терминов и понятий. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2012. С. 76-77.

3. Політичні механізми формування громадянської ідентичності в сучасному українському суспільстві / Т.А. Бевз, О.О. Зорич, А.А. Зуйковська, М.С. Кармазіна, Н.Ю. Ротар, В.Д. Яремчук. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2014. 296 с.

4. Попова О.В. Политическая идентификация в условиях трансформации общества. Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского университета, 2002. 258 с.

5. Семенов І.С. Гражданская идентичность. *Политическая идентичность и политика идентичности*: в 2 т. Т.1. Идентичность как категория политической науки: словарь терминов и понятий. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2012. С. 77-80.

6. Степаненко В. Етнос-демос-поліс: етнополітичні проблеми соціетальної трансформації в Україні. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2002. № 2. С. 102-121.

7. Хабермас Ю. Гражданство и национальная идентичность. *Демократия. Разум. Нравственность: сборник статей*. Москва: Academia, 1995. С. 209-245.

8. Castells M. *The Power of Identity*: 2nd ed. Malden, Ma.: Blackwell, 1997. 584 p.

Резолюція

II Міжвузівської наукової конференції молодих учених

«СОЦІОЛОГІЧНІ ДИСКУРСИ»

Заслухавши та обговоривши доповіді, виступи та повідомлення, учасники Конференції констатували:

1. Звернення до молодіжних проблем, використання їх як об'єкту наукових досліджень не є випадковим, оскільки визначається тією надзвичайною роллю, яку молодь відіграє у житті суспільства як у сьогоденні так і в майбутньому. Молодь виступає своєрідним фокусом громадської активності, індивідуальної та колективної свідомості; репрезентантом одночасно як можливостей, так і проблем.

2. Конференція визнала дискусійним характер головних питань, пов'язаних із дослідженням соціальних проблем у економічній сфері, зокрема зайнятості та праці, освіти, науки та культури. Використання соціологічної оптики дозволяє зафіксувати актуальний стан цих проблем у сучасному українському суспільстві.

3. Враховуючи актуальність питань, пов'язаних із особливостями сучасного українського суспільства в умовах глобалізації, необхідним є активізація міждисциплінарних наукових досліджень з таких напрямків:

- дискурсивні дослідження сучасного медійного простору;
- мотивації і диспозиції українських підприємців;
- якість освіти в умовах глобалізації;
- соціальні технології в управлінні сучасними організаціями;
- соціальна і політична активність студентської молоді;
- екологічні практики сучасних українців;
- гендерні дослідження.

4. Учасники конференції зазначили, що сучасна студентська молодь є віддзеркалення сьогодення і проєкція майбутнього суспільства, лише відчуваючи особисте залучення до громадського життя та соціальну відповідальність, будуть сприяти розбудові держави і зміцненню громадянського суспільства. У цьому зв'язку важливим є співробітництво студентської молоді з науковцями, які зможуть, використовуючи сучасні методики, вказати найбільш перспективні вектори розвитку держави.

Учасники конференції запропонували:

1. Схвалити та розширювати співпрацю міждисциплінарних досліджень молодих науковців у соціологічному, політологічному, філософському, історичному, культурологічному, економічному ракурсах.

2. Продовжити практику проведення міждисциплінарних наукових конференцій за участю молодих науковців, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів України.

3. У рамках наукової співпраці налагодити проведення спільних конкретних соціологічних досліджень суміжної проблематики.

ЗМІСТ

Андропова В.І. Творчі індустрії в контексті зміни міського простору	3
Бабай Р.В. Релігійні уявлення сучасної студентської молоді: емпіричний зріз	8
Барко Ю.М. Бінарна опозиція «дозвілля / праця»: змістовні межі та естетичний горизонт	11
Богданюк Д.С. Философско-социальные проблемы современного образования в Украине в контексте социокультурной ситуации XXI века	14
Бузук Д.С. Стратегія об'єктивації як механізм дискурсивного виробництва конструкту «красива зовнішність»	17
Віценко К.С. Інтелектуальна праця як форма реалізації культурного капіталу особистості	20
Гребінюк В.М. Релігієзнавство на зламі епох (міркування з приводу ідей Ю. Чорноморця)	23
Доценко О.В. Специфіка прояву технологій піару в умовах українського політичного процесу на прикладі парламентських виборів 2014 року	27
Жарко Я.Ю. Масова культура як актуальне поле політики пам'яті	29
Зеленкевич Л.П. Гендерні чинники та наслідки децентралізації	32
Калашникова О.П. Феномен сучасної молоді: релігійно-аксіологічний зріз	35
Калінчук О.А. Міські креативні індустрії як сегмент сучасної креативної економіки	38
Комих К.Є. Селфі-залежність як ознака психічного розладу особистості	41
Кравченко Н.К. Репрезентація успіху в сучасних мас-медіа	43
Макмак Г.І. Пошук сенсу життя як інтегруюча складова релігії та філософії	46
Маренюк В.О. Образ жінки в медійному просторі сучасного українського суспільства	49
Марцинков В.Ю. Молодіжні субкультури: релігієзнавчий зріз	52
Михлик О.С. Медикалізація як форма соціального контролю	55
Пігур К.А. Студенти на ринку праці в сучасних українських реаліях (на прикладі м. Дніпро)	58
Пілатова К.І. Самопрезентація молоді у центрі міста (на прикладі м. Дніпро)	62
Раку Д.О. Екологічні цінності українців: спроба компаративного аналізу	65
Ризоль О.С. Фітнес-практики як елемент повсякдення сучасних українських жінок	69
Соловійова А.О. Дуальна освіта в Україні: основні характеристики та переваги	72
Тарасов М.В. Практики споживання «магічних послуг»: типи, фактори, основи актуалізації	74

Таценко Г.Г. Специфіка та результат людського дозвілля в соціальних мережах	77
Ушкалов М.О. Релігієзнавець як науковець, експерт, інтелектуал	80
Федина В.А. Социальные практики граждан в городском пространстве	83
Щедріна П.Ю. Шлюбно-сімейна установка серед ціннісних орієнтацій сучасної молоді	86
Яценко Н.Ю. Громадянська ідентичність як теоретичний конструкт	89
Резолюція	93

Наукове видання

СОЦІОЛОГІЧНІ ДИСКУРСИ

Матеріали II Міжвузівської наукової конференції молодих учених
(м. Дніпро, 12 грудня 2018 року)

Здано на складання 22.12.2018. Підписано до друку 05.01.2019. Формат 60x84/16.
Папір офс. Друк різнографічний. Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 5,58. Обл.-вид. арк. 4,28.
Наклад 100 пр. Зам. № 12

Свідоцтво про видавничу діяльність
розповсюдження видавничої продукції
Серія ДК № 5729 від 26.10.2017
видано Державним комітетом телебачення і радіомовлення України
ТОВ «Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+»
49000, м. Дніпро, вул. Вернадського, 19/21
Тел./факс: (056) 745 15 95